X 118-120

Контрольный экземпляр

ДАЬКЪАЛА ХИЛДА ВАЙ ВАХАРА ЗАКОН!

Массо а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера дену • КХЬАРА, 7 ОКТЯБРЬ, 1981 ШУ. • № 120 (8510). • Мах 2 кеп.

Советски общества экономически, социальни, духовни вахара эггара корта болашагIа дола хувцамаш, халкъа юкъарча пачхьалкхен кIоарга демократизм йолчча бесса хьахьекхай СССР кердача Конституце тIа.

(КПСС XXVI СЪЕЗДА ЙЫЧА ПАРТЕ ЦИ ОТЧЕТНИ ДОКЛАДА ТIАРА).

З. СМЕХОВА плакат. «Плакат» яха издательство.
ТАСС фотохроника.

ДАЬКЪАЛА ХИЙЛА ПАРТЕИ ХАЛКЪЕИ ЙОХАРГIОАЦА ЦХЬОАГIО!

Социалистически демократе котало

Х. Х. БОКОВ,
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель

1977 шера 7 октябре, Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революци 60 шу дуза ха хьатIанхоачачаш, советски халкъа лоIамах, цо тIадиллa гIулахх кхоачаш а деш СССР Лакхехьарча Совето тIайийцар Советски Социалистически Республикай Союза керда Конституци (Кертера Закон), хIаьта Конституци тIайица ди советски демократе деррига хадинь цIей да аьнна дIа а кхайкадир.

«Керда Конституци, — белгалдаьккхад Л. И. Брежнева, — из Советски пачхьалкхе кховатиъй шера дегIаяра концентрированни итот я еда йиш йолаш да. Цо къаьгга тешал ду Октябро хьанхайнаь йола идеи, Ленина васкеташ толаме кхоачашхулаш летташ хилара». Конституце деррига дувенга бокъонца дIахьокх социалистически демократи тIехь-тIехьагIа йиаагIен кIоаргагIен чIоагI а еш, социалистически пачхьалкхе миштa дегIайоагIа, къаьгга дIахьокх миштaй из, социалистически демократи, сених латт цун чулоацам.

Кердача Конституце тIа дикка шерагIи белгалъль и СССР граждании политически бокъонаши паргIатонаши. Цо кхы а чIоагIъльй граждании традиционни социально-экономически кхийолтен бокъонашта йола гаранташ. Уж я къахьегара бокъони хьийгача къих доагIар, цун дикалгeй дукхалгeн хьежжа а хIаьта пачхьалкхено оттабьча эггара кIезигагIа болча боарамал лохагIа доацаш а, IалашдарeI: салаIара бокъон, 41 сахьатал тIехдовцаш болхлоштен гIулакхерчa нахен долча балхи кIиран дIоахал белгал а доаккхаш: мах боацаш дешара йолча бокъон, кхычар гаранташ. Демократи дегIаяр хьахьекха да ишта кердача бокъонашцен паргIатонашцен. Конституцена эггара хьалха юкъейнхьай унахцIено лораяра бокъо, чуIеча цIенонта йола бокъо, культурана кагарIдаьнарех пайда эцара бокъо, пачхьалкхени общественни гIулакхашта управлени еча дакъа лацара бокъо луш йола, Iилман, технически, художественни творчествана, кхычарна паргIато хилара гаранти луш йола статьяш.

Конституце хьакхийнань йола бокъонаши паргIатонаши вахаре кхоачашхулаш я. Вай мехка динамично дегIайоагIа советски общества вахара еррига сферашин оагIонаши. Халкъа вахара хьал тоаденнад, дегIаенай мехка производственни Iилма-технически потенциал.

Экономически социальни дегIалахкара, къахьегамхой материальни культурни вахара боарам дIахо дегIабоалабара бонкха гIа баьккхаб вай Нохч-ГIалгIай республика а. Ханал хьалха кхоачашйинр промышленни продукци ликкхарен маьхала ликкхарен иттлагIча пятилетка плаи. Планал совгIа из хьайир 83 миллион сома боарамс. Болх бе йолаялийтай 700 миллион сома керттера фондаш. Хьалъхьй 30 совгIа промышленни предприятии производствои. Колхозий совхозий материально-технически база хьалъерген чIоагIъерген дIадахийтад 569 миллион сом. Юрта боахаме юкъера лаьрхIача хIара шера яьхиза валови продукци кIислагIча пятилетке хиначунца цийсийча иттлагIча пятилетке 16 процент тIакхийтай. Республика кхоачашъяьй пачхьалкхенга алат, шекара сисила, баьцадараш, коартол, сом, тхьамия, шура, фуаш, тха дехкара оттаь хина задемеш.

Хьалдьыд 1,3 миллион квадратни метр нах чубахе цIеной, цо торо хилийтай 102 эзар сег дика товьча хвартирашка ваха хоаве. Хьалъай 37,5 эзар ученически моттиг йолаш школаш, школе даха ха йовача берий учреждениеш — 6965 моттиг, больницаш — 920 менги. Юкъера лаьрхIача болхлоши гIулакхерча нахех кийду алапеш 16 процент тIакхийттад, колхозкошта къахьегамах луш дар — 17 процент. 1980 шера хIара дезалга шиi доходал совгIа кхы тIа кхаьчай потреблене общественни фондех 2000 сом таргга тайп-тайпара пособеши льготаши.

ИттлагIча пятилетка шерашка республика лакхерча дешара заведенеша кийчваьв 8,7 эзар инженер, педагог, экономист; техникумашен юкъерча специальни дешара заведенешен — промышленноста, юрта боахама, просвещене, унахцIено лоралра, культуре 20 эзар специалист; эзараш ланха говзал йола болхлой кийчбаьб профтехучилищашка. Массие юкъара юкъера дешар дешийтилга чакхдоакхаш латт республике. Пхе шера юкъера образовани чакхъяккхарах дола аттестаташ дIанийцд 110 эзар дIамигача сагон йоIон. Бахача наьха дукккача тайпара дола культурни хьешташ кхоачашдара йолаш я культурно-просветительни учреждений шерра сеть. Социально-культурни мероприятеитa дIадохийтачоа еш йола финансировани хIара шера лакхлуш йоагIа. ХIанз из алкха республика моттигерча бюджета чотах дIадохийташ дар а 117 миллион сомал тIехдаьннад.

ДукккагIа хана дена капитализмана чулатта адвокаташ, буржуазни строй хестаеш хьабоагIа, социалистически демократех доацар дувц цар, из бIехье гIерт, капиталистически дегIадоагIачен мехкашкарча къахьегамхошта из товмъялийта гIерт.

Хьожаргда вай, ма ярра лаьрхIача буржуазни демократи фу я, из мишгай. Хьанцаргъя вай, масала, капиталистически дунен тIа йоккхагIъярех йола пачхьалкхе, капитала апологеташа буржуазни демократе эталон санна лоархIаш яр — Америка ВIашагIкхийтта Штаташ. Буржуазни демократе цу «идеальни» мехка социальни «пирамидана» бухье латтараш ба мехка бахача нахах алхха цхьа процент мара боацараш,

(Кхетадоалар 2-ча оагIо тIа).

Хьайбай фермашка

Республика фермашкара хьайбаш леладераш цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера планаши социалистически декхараши толаме кхоачашдара хьинар ца кходен къахьегаш ба.

Республике хьайбаши коагIара оалхазараши пачхьалкхенга дохкара кийс бетта плаи 100,9 процент кхоачашъяьй, шура — 101,5, фуаш — 100, тха — 100,5 процент.

Соахка цу хана ехка хиначa продукцеца кийсийча укх шера дукхагIа деккад: дулх 26 процент, шура — 3, фуаш — 4, тха — 0,5 процент.

Кийс бетта планаш толаме кхоачашъяьй Ачхой-Мартановски, Грозненски, Гудермесски, Надтеречни, Назрановски, Наурски, Веденски, Советски, Урус-Мартановски, Шелковской районий фермаша.

Республике кIезига лц шоай планаши декхараш кхоачаш ца деш йола фермаш а. Малгобекски районера яраша кхоачашъяьяц кийс бетта пачхьалкхенна дулх, шура, тха дIадалара планаш, хIаьта Сунженски района фермаша — шурен тхан дохкара, Шалински района — шурен фуаши дIадалара.

ХьатIанхаьча дала доаллIа. Хьайбашкара йоаккха продукци лох а ца йолийташ уж толаме Iаигара дахар мел эшарашка хьажа декхарийла я фермай коллективаш.

ТХА СОВГIАТАШ — ХЬОНА, ДАЬХЕ

Колхозхой толам

КПСС XXVI съезда исторически решенеш кхочашъяра деррига низам оарцагIдаьха къахьег цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера тха Грозненски района 1 Мая цIерагIча колхоза къахьегамхоша.

Шера планагIа бохка безар 1300 тонн болаш, сом бехкаб 1489 тонн, хIаьта баьцадаараш дехкад 804 тонн, планагIа 500 тонн мара доацача. Уж толамаш доахача хьинар па кходеш къахьийгад Черникова Мария Трофимовнас, Целовальникова Раиса Ивановна, Сигула Лидия Васильевнас кулгалдеча бригадашкарча колхозхоша. ХIаьта цар на юкъе къаьстта балха овсарле лакха йолаши нормаш дикка тIехкхоачашъеши къахьийгад колхозхоша Хайдарова Кулас, Голованова Верас, Хомякова Надеждас, Клименко Евдокияс, Рашидова Довхана, Чернова Евдокияс, кхьбараша.

Планал совгIа пачхьалкхенга дукха хьайбай продукци екхай Джамалдаева Саймас, Абаев Адлана, Алаев Шахас кулгалдеча фермашкарча коллективаша а.

ТIадоагIача шера лакхе хьувкъам болаш еррига культураш кьалкхеара тIатеIIа къахьегаш ба механизатораш.

Ишта дикача къахьегамца накъабаьккхаб Конституце Денна тха колхозхой.

Н. ТРАВИН,
колхоза председатель;
Ф. СУХАЧЕВ,
парткома секретарь;
Т. ШАГАЕВА,
профкома председатель.

•

Комсаш — планал совгIа

Укх шера дика хьувкъаьй комсаш Наурски района лхьадолча боахамий къахьегамхоша. 255 гектара тIара уж чуйийна баьнаб районе эггара хьалха «Авангард» яхача совхоза комсаш лелаераш. ПланагIа яха езар 52 центнер йолаш, хIара гектара тIара 67 центнер яьккхай. Совхоза коллективо бонкха толам баьккхаб пачхьалкхенна уж дIаьзара плаи гIехкхоачашъяра. Шера планагIа дIаяла йоагIараш 1330 тонн болаш, заводе дIалхьайта 1700 тонн гарта.

ХIара гектара тIара планагIа яха езараш 53,5 центнер йолаш, 62,7 центнер а йоаккхаш, сихбенна комсаш чуэцаш боахк «Калиновский» совхоза къахьегамхой а. Укх шера 764 гектар хулача бешамашка хьалкхеьй цар комсаш. Юкъера лаьрхIача хIара дийнахьа 35 — 40 гектара тIара яраш чуэц болхлоша. Дукха йисаяц чуэца сзаш. Чакхъяккхийтара а «Горплодоовощторга» тикашка йохна а дIанхийтай йиъ эзар совгIа тонн комсаш, хIаьта планал совгIа йиъ бIаь тонн пачхьалкхенна дIачуяла а дерхI. Из толам боаккхабеннаб хьалхxe а дерттIа техника кийчъяь хиларах, совхоза администраце, партийни профсоюзни организацеша болхлошта юкъе шерра социалистически яхь йоаржаярах. Цу деношка халкъа депутатийн тIахьожама группайи посташа а шоай декхараш толаме кхоачашдьд. Комсаш чуэцача хьинар па кходеш къахьийгад юртарча юкъерча школерча, Грознерча № 7 йолча профтехучилищерчи медицински училищерчей дешархоша. Къахьегама овсарле къаьстта лакха йолаш болх баьб Албакова Кокас, Никонова Еленас, Погосян Сурена кулгалдеча коллективаша.

Комсаш дика хьалкхеньй «Советская Россия» яхача, Калинина, Кирова цIерагIча совхозий къахьегамхоша а. ХIара гектара тIара юкъера лаьрхIача кховзткъа совгIа центнер а йовкхаш чуэц цар шоай бешамашкара комсаш.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

•

Цар дош чIоагIа да

Таханерча цIейна дика накъаенай «Грознефтегаз» управлене коммунистически къахьегама коллектив. Масала, укх шера кийс бетта планал совгIа цо яьккхай 24,2 миллион кубически метр газ, 4340 тонн стабильни йоаца газови конденсат, дукха электроэнерги, металл кходаьд. Планал совгIа мехала яьккхача продукцех 500 эзар совгIа сом пайда баьнаб.

Коммунистически къахьегама коллективо ишта хьинаре болх бу октябрь бетта а. Цо дош деннад планал совгIа 2,5 миллион кубически метр газ, 700 тонн стабильни йоаца газови конденсат яккха.

Шоай дош чIоагIа леладе Iемаб укхаза. ХIара ден-бус Грозненски газ чакхйоахача заводе дIаухийт эзараш кубометраш гази итташ тоннаш газови конденсати.

Еррига цехаша, сменаша, бригадаша тIехкхоачашъю шоай заданеши тIайийца социалистически декхараши. Цхьабакъда, эггара дикагIа къахьег коммунисташ Заругаев Валентина, Эгоев Бориса, Шутков Александра кулгалдеча №№ 2, 3, 4 йолча цехаша.

А. ТИЩЕНКО.

•

Бригада котало

Советски Конституце ди теттара дог гIоздаьнна дезду республика гIишлошъяра управлене СССР Социалистически Къахьегама Турпала Хаджиев Шамсутдина бригада гIишлошъераша.

Укх деношка бригада коллективо кхоачашъяьй цхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера плани социалистически декхараши. Ер шу доладелча дениз «хаджиевцаша» хьалдаьча цIеношка керда квартираш сиизай ши бIаь дезала.

Наьха къахьегам дерттIа вIаштIехьбаккха, материалий кхом бе, механизмех дикагIча тайпара пайда эцара нах оарцагIбаха гIорваьннача бригадира харах вIаштIехьдаьннад из бонкха толам баккха.

Ер шу чакхдалалехьа кхы а дукха гIишлон балхаш де дерхI Ш. Хаджиева бригада коллективо.

И. МУСИЕВ.

КЪАХЬЕГАМО ДОАККХ САГА СИЙ

Доккхий мохьаш алухьа автомобилаш еча Камски объединене шолдагIа эргIа хьалъечен цун моцностан карaерзeтен эггара чIоагIагIа белгалбаьнначa болхлошта СССР Лакхехьарча Совета Президиума УказагIа СССР орденаши медалаши еннай. Царна юкъе Нохч-ГIалгIайче гIолла:

«ЗНАК ПОЧЕТА» ЯХА ОРДЕН

Каюшников Федор Ивановича — № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене слесарий-монтажникий бригадира.

«ЗА ТРУДОВУЮ ДОБЛЕСТЬ» ЯХА МЕДАЛЬ

Чекмарев Иван Федотовича — № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене слесарий-монтажникий бригадира.

«ЗА ТРУДОВОЕ ОТЛИЧИЕ» ЯХА МЕДАЛЬ

Гоманов Виктор Федоровича — № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене слесара-монтажника.

Кочеткова Клавдия Герасимовна — «Электромонтажконструкция» яхача треста Грозненски электромеханически завода слесарий-опрессовщиций бригадира.

Нарун Виталий Яковлевича — № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене электросварщика.

«РСФСР заслуженни рационализатор» яха сийлен цIи лирах дола

РСФСР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА

У К А З

Рационализаторски балха даькъе доккхий гIулакхаш карагIдувларах «РСФСР заслуженни рационализатор» яха сийлен цIи лойла Ляхов Виталий Васильевича — Грозненска электроремонтни завода директора, Нохч-ГIалгIай АССР.

РСФСР Лакхехьарча Совета Президиуми Председатель
М. ЯСНОВ.
РСФСР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
Х. НЕШКОВ.

Москва,
1981 шу, 2 октябрь.

Йоккха говзал йолаш сварщик а кагирхошта массаза новкъостал деш цар хьехамча а ва Шевченко Николай. Дукккача шерашка № 7 йолча треста Грозненски монтажни управлене болх беш волча цо хьинаре дакъа лаьцад промышленни объекташ хьалъеча, хIаьта масса хана дика къахьегаш хьа а воагIа. ХIанз а хьалха латта сварщик чIоагIа хьинар айдаь къахьегаш ва Н. Анисимова цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача Новогрозненский завода ЛЧ-24 яха установка хьалъеча.

Аьрдехьарча сурта тIа: Н. Шевченко.

•

ЦхьайтталагIча пятилетка хьалхарча шера дика толамаш доахаш хьайоагIа коммунист Октябрьски УБР № 15 йолча буровой коллектив.

Яхьс баьннаращта юкъе къаьстта дика къахьегаш я бурувдеттар коммунист Гридасов Дмитрий керте латтача смена коллектив.

Аьттехьарча сурта тIа бурувдеттар Д. Гридасови (хьалхарча плане) бурувдеттачун гIонча О. Григоряни.

З. БАТЧАЕВА суртaш.

Тахан—СССР Конституце Ди

Социалистически демократе котало

(Чекхдаллар. Долалуш 1-ча агІон тІе).

бакъда цар доалахьа да мехка дерригача рузкъах 31 процент дар, ерригача акцесх 61 процент ярш. Цуьца цхьана 26 миллион мутІарера американец къе хилара официальни доазонел лохехьа латтІаш ба. 10 миллион американски гражданаш хьабе болх лаха ца могаш ба. Балха оттакъахьестте хала да кагийча нахан мехкарийн, нагахьа сакна кІезигагІа долча къамех баьнна уж бале. Царна юкъе хьабе болх боацараш 31,5 процентага кхоачаш ба. Миллионаш бола нах дарба дайта, дІахо деша торо йоацаш ба. 23 миллион американски гражданин вІалла дешаза ва. 7 миллион дезал кІезиг-дукха а чуваха могаргІйола хьартира йоацаш ба. Цу тайпара хьал да кхыча капиталистически мехкашка а.

Иштта я буржуазни демократе кък, цун боккъонца дола сибат.

СССР керда Конституци дІадоладелча денах Советий болх эргабьикка тоабара парте Централькан Комитето мероприятеш чакхъьакхачул тІехьагІен уж кхы а эффективнегІа болх бе йолаенний. Цар болх, салаш махиллара, кердача тайпара дІаболабейнаб. Уж лаккагІа долча лагІа тІа аьнний цар, болх дикагІа вІаштІехьбаьхкхей, нахацара бувзам чІоагІбаьб, КПСС-ен Советски пачхахьалкхени политика кхоачашъеча хьинарегІа дакъа лоац цар.

Керда Конституци долча хьалашкарча Советий балха лоархІамегІа йола бахалло а экономикана, боахам дегІабоалабара керттерча проблемашта цар дукхагІа терхам тІабохийташ хилар. Цу тайпарча Советий балло торо хулийт царга, ма дарра аьлча, тахан боахама кулгалдарцен доал дарцех ювзаенна шерра проблемаш ювца а къестае а, производствах бюджетох планаш увттаеча хьинарегІа дакъа лаца, уж кхоачашъяра, массазарча комиссейн депутатийн предложенеши рекомендацеши кхоачашъяра тІахьожам лоаттабе.

Юрта боахама кулгалделга а дикка чІоагІденнад Советий оагІонгахьара. ДукхагІа йоакхо е аьнний уж юрташка бахача наьха хІаьзарча духовни дІадехарашка хьежжа дола вахарен кьехьегамен хьалаш юрта хьадара. новкъостал ду предприятей, колхозой, совхозий болхлой тІоние дола боахамаш дегІадоаладара.

Советаша хІанз леладу дешаш дукхача тайпара да. Масала, вай республика моттигерча Советаша 1980 шера алхха Советий сессешка дийцад 4058 дош.

СССР керда Конституци долаш долча дин шеро новкъостал даьд социалистически демократи дІахо массе оагІорахьара дегІайоалаяра. Цу процесса керттера лостам ба пачхахьалкхени общественни гІулакхашта управлени яра юкъе кхы а шерагІа къахьегамхоши дакъа лацар.

Дикка дукха балхаш ду Советий балха демократически лардаш дегІайоалаеш. Лакхбеннаб Советий сессей лоархІам. НийсагІа лелаю уж гулъяра конституционни ханаш, шербеннаб цига дуьйцнча дешай гом.

Вай республике ерригача Советаша чакхъяьхай КонституцегІа мел йоагІа сессеш. ДукхагІйола Советий исполнительни комитеташ дикагІа кийчде аьнний сессешка дувца увттаду дешаш, предложенеш Іомалра а кийчъяра а юкъе увз отделаши управленеши, массазара комиссеши исполкомаши ийза ца Іеш Советий актив, халкъа боахама йоагІ-йоагІача отраслей специалисташ. Депутаташ хиина ца Іеш дуькха къахьегамхой а сессеш кийчъяра юкъе хиларо гІо ду сессионни балха эффективность лакхъяра.

Конституце дІадехарашка хьежжа сессешка хан-ханнахьа ювц исполкомий, цар отделийн управленейи, массаларча комиссей балхах йола отчеташ.

Исполкомаша, цар отделашен управленешен наст-наста бахача наха хьалхашка шоай балхахи Советий балхахи йола отчеташ ю. Отчеташ еча хана гражданаша яь критически замечанеши предложенеши кхоачашъеш болх беш я исполкомаш.

Советий хІара деннарча балха депутаташ, шерра актив юкъеоззийта таро хулийташ ярех Советий демократизаце цхьа форма я Советий массазара комиссеш. Вай республике Советий ерригача овеньяшка вІашагІъелла 1523 массазара комисси я, чувоагІаш 7800 депутат, е ерригача составах 79,5 процент бараш а болаш.

1980 шера массазарча комиссеша кийчдаьд сессешка дийца 2641 доши Советий исполкомий заседанешка дийца 3588 доши.

Халкъо херхараша дукха ха а хиз а дІалу Советие а шоай хоржамий округе а бечча балха. Шерра балха юкъе денад депутатски группаш, депутатски постащи вІашагІъехкалга. ХІанз республике болх беш я 712 депутатски группа, царех 504 производствени 208 территориальни а йолаш. Советашка болх беш я юрт-боахама производствани гІишлоешъярен лоархІамегІа йолча участкашкара 780 депутатски пост.

Депутаташа хан-ханнахьа отчеташ тел округа хархархошта, шоаш харжийта могабьача коллективашта хьалхашка шоай балхах а Совета балхах а. гражданаш тІанийбу цар заявленеш, дехараш, жалобаш къестаю. 1980 шера республике чакхъьяьнай 598 эзар саго дакъа лоацаш депутаташа отчеташ еш хиина 14040 собрани.

Шоай депутатски дехараш кхоачашдеча хана депутаташа юкъагІа бІтац шоай производствении болх. Уж производствое хьалхалаттараш ба, коммунистически къахьегама ударникаш, социалистически лаха инициатораш ба. Республика Лакхехьарча Совета депутатий группа кхайкарал даьд берригача халкъа депутаташка нарарча пятилетка хьалхарча шера ладанеш 7 ноябрь тІанхоачаш, Сийлахь-боккхача Октябра 64 шу дузаш, кхоачашъяра тІехьарча социалистически лаха юкъе бахара уж тІахьехаш. Из патриотически гІулакх массанахьа хьалльяцад.

КПСС XXVI съездо белгалдаьккхад советски социалистически пачхахьалкхени парте демократии эргаьхкха тоалра дешапга цун парте Централькан Комитето хаддаза терко еш хилар. Парте съездо боккха мах баьб пачхахьалкхен Іаьдала органий балха, СССР керда Конституци, союзни автономни республикий конституцеш тІаийцачул тІехьагІа халкъа депутатий Советий болх кердача тайпара дІаболабенна хилар белгал а доаккхаш.

КПСС XXVI съездо хьадда белгалдаьд советски общества хІинзарча эпарештен проблемаштен доагІІача тайпара дола Советски халкъа юнъярча пачхахьалкхен конституционни декхараш, чІоагІдаьд цхьайттлагІча пятилетке а 1990 шерага кхачалца йолча хана а СССР экономически социальни дегІайоалаяра Керттера лостамаш.

ЦхьайттлагІча пятилетке керттера дар санна парте хьалхашка оттаду боахам чІоагІагІа а тІехь-тІехьагІа дикагІа а дегІабоалабара, Іилма-технически прогресс сихъярен экономика интенсивни дегІаахара наькъ тІа яккхарен. производствени потенциалах кхы а дикагІа пайда эцара, ерригача ресурсай массе оагІорахьара кхом бара, балха дикал тоалра ларда тІа советски наьха вахара хьал дІахо тоаделга Іалашдара декхар.

Коммунистически парте политикаца а берригача практически балхаца а эггара керттера дола кхоачашде лерхІар масса хана хила а хиннад, долаш а да, хург а да халкъа хьал-торои йоакхо елга.

Парте белгалдеьд халкъа вахара хьал тІехь-тІехьагІа дикагІа тоадара, саг массе оагІорахьара дегІавоалавара, лакха овсарле йолаш къахьегара, советски наьха могашал чІоагІъяран салоІалга тоадарак, образовани, Іилма, культура — вай социалистически вахара хьисап хьахулаш мелдар дегІадоаладара кхы а дикагІа дола хьалаш хьадара йолча мероприятей шерра система кхоачашъелга.

КПСС XXVI съездо белгалъяьча планашка хьежжа йоккхий мероприятеш кхоачашъеш я вай Нохч-ГІалгІай республика дІахо экономически социальни дегІайоалаяра, къахьегамхой вахара материальни культурни боарам тоабара.

Советий ерригача низельаша — хІаране моашта СССР Конституцен кхыча законодательни актаьшен еннача бокъонашка хьежжа — кхоачашду экономически социальни дегІаахара планаш кхоачашъелга а экономикин социально-культурни гІулакхийн тайп-тайпарча сфераш на толамаш доахилга а.

Нохч-ГІалгІайчен къахьегамхой, берригаа советски нах а санна, КПСС XXVI съезда решенеша дегаш айдаь а болаш, кердача низаца, кердача хьинарца къахьегаш ба парте планаш кхоачашъяра, уж кхоачашъеча шоашкара доагІа дакъа юкъе а хьош.

Вай мехка Конституце ди халкъа Іаьдала доккха а хоза а цІей да. Из дезду Сийлахь-боккхача Октябра 64 шу хьатІаккхоачача демошта хьалха, наьха политически къахьегамен хьинар айденача хьалашка.

Ветеран коллективе вус

Пенсе-вала ве хьаьІаттеча бахара дІавохьвалелизар Иванушкин Алексей Михайлович.

— Сай коллективацара къаста мала саца, — жьар цо шей новкъостешка.

Ткъаь ворІ шу даьннад Алексей Михайловича «Грозэнерго» районни энергетически управлена № 2 йолча теплоэнергоцентрала турбинин цехе болх бу.

Из Іаламмото дукха хІама бІаргаденна а хала пайна а саг ва.

...ЗІамига саг волаш фронте вахар. Румыни, Венгри, Югослави фашистски гІаьратоех мукъайоаккхача дакъа лаьцар. ТІема шерашка денал а майрал а гайтарах ЦІена Седкъа ши орден, итт медаль еннай Алексей Михайловича.

ТІом чакхабьнначул тІехьагІа къахьега велалу из. Республика энергетикашта дикагІча оагІорахьара воввзаш ва А.-М. Иванушкин. Цела чоалхама оборудованин Іомалахьа цо турбинин цехе сменана кулгалду. Шейгара а ше кулгал деча наргара а доагІІаш дер дизза хьадекаш ва. Къонабарий хьехамча ва Алексей Михайлович. Дукхача наха Іомалъй цо шей говзал.

Социалистически лаха дукхаза коккийнчей цун смена. ХІанз из турбина машиней ва. Даьхен эггара дозагІа дола совгІат — Ленина орден еннай цунна. Из ва «СССР энергетикан электрификацен отличник».

Х. СУРУДЖАНЦ.

ФОТОРЕПОРТАЖ

Укх сурташ тІа шоана бІаргагураш ГІ. Ахриева цІерагІча «Электроинструмент» завода болхлой ба. Аьрдехьарча сурта тІа ва плавильщик, балха ветеран Ганижев ГІайрбика Висангири. Шийтта шу да цо укх заводе болх бу, из ва иттлагІча пятилетка ударник. Иштта дика болх беш хьавоагІа из укх шера а.

«Электроинструмент» заводе дика бовзаш ба слесарь-сборщица Дидигова Ахьмада Мадина, сборочни цеха йоккхагІйола мастер Цороева Османа Фатима, слесарь-сборщица Уланова Альбина Петровна. Цар болх бета бригадо хІара бетта планаш дикка тІехкхоачашъю.

Шоашта тІаделла декхар дог лазаш кхоачашдарца, продукци дикагІа хилийта гІерташ хиларца белгал боал уж кхалнах. ГІулакх иштта ца леладича дарг доладаш а дац, хІана аьлча царгара даьнна моллагІа гІалат Іаткъаргда арахецача продукцена. Уж ма бий цох тІехьхьара кулг тохараш.

Лохехьарча сурта тІа шоана гу литейщик Ужахов Махьмада Іийса. Къахьегаме доккхий толамаш дахарах цунна еннай «За трудовую доблесть» яха медаль. Завода Сийлен улла тІа яьккхай цун цІи. Ший балха ерригa «къайленаш» кІоаргга Іомаль ваьннача І. Ужахова ший тамагІа а долаш болх бу.

Укх шера дика къахьегаш хьайоагІа завода коллектив. Цо тІехкхоачашъяьй продукцена реализаци яра нийс бетта план. Уж толамаш доахача доккха дакъа лаьцад вай лакхехьа бийцача завода болхлоша.

И. ПЛИЕВА суртащ.

ВАХАРА ХЬИСАП—СОВЕТСКИ

ДЕРРИГА А СОВЕТИЙ ІАЬДАЛО ДЕННАД

Тахан, Советски мехка Керттера Закон — СССР Конституци тІаьхьа цІей дездеча дийнахь дукха дагадох. Советий Іаьдал бахьан долаш байнарш, из оттача шерашка дийца варг долаш хиина доккхий хувцамаш...

Октябрьски революци хинначул тІехьагІа йовзаргйоацаш эргаьннай ериига тха Назрановски райох а совах ТІой-Юрт а. Деникинаш юхатохача эггара хьалха лаьттача тха юрта Сийлахь - боккха Октябрьски социалистически революци ялалехьа цхьа дарба ду учреждени, цхьа школа хиннац. ТІехьабиса хиннаб юрта боахам, вІалла а хиннац промышленность.

Саг чаккхвала йиш йоацаш бІеха улицаш, гемех даь цІенош, йийца карташ а йолаш хиина ТІой-Юрт тахан хІанзара йоккха юрт а хиина дІаэттай. Юртара дуккагІа дола наькъаш асфальт е жагІа билла да. Улицай йоахкхала электропередачай, бувзама линеш йола, водопровод я. Укхаза болх беш я цийъ юкъерен цаІ бархІ шера дешен школаш. «Октябра 40 шу» яхача совхое болх бечарна а юрта Совета территоре тІа бахача наха а лаьрхІа хьайийлаай республикански очно-заочни школа консультационни пункт. Балха тІа боллаше шоай дешара боарам лакхбе вІаштІехьдоал тха юртхой.

Тха школашка дешаш ши наш кІалъуеттаю кхоале. 24 ьар соегІа бер да. Царна хьехаш 100 гарста дипломированни хьехархойи воспитатели ва. Царех дукхагІа бараш ТІой-Юртара школаш йистеньаха ба. ТІехьарча 20 совгІча шера 2000 гарста саг юкъера дешар чакхдаьккхад тха юрта. Царех хІаранена тахан ший вахара моттиг юраьлй. Уж ба лакха говзал йола болхлой, агрономаш, инженераш, зоотехникаш, шерра профиль йола механизатораш, партийни а советски а болхлой.

Шоашкара масал гойташ, хьинаре къахьегаш ба: «Октябра 40 шу» яхача совхоза агрономаш Дзауров Іадрахьман, Арапиев Махьмад. ТІой-Юртарча участкови больнице болх беш йола Кодзоева Марем, школашка хьехаш бола ЗурабовгІар Любан Розан. А.-К. Кодзоев, Дударова Хадишат, юкъерча школа директор Барканхоев Хьамзат, дукха а кхыбараш.

Районе хиина а ца Іеш, мехкарча дукхача городашка, юрташка къахьегаш ба тха школашка дийша баьнараш. Советий Іаьдал доаккхаш хиннача шоай дай, даь-дай сий лакха лоаттаду Советски Эсаре гІулакх деш болча кагирхоша. Тха выпускникаш дешаш ба педагогически, политехнически, юртбоахама, военни, медицински кхыча лаккхерча а юкъерча а дешара заведенешка.

Тха юрта я 65 саг Іоаужаве моттиг йола участкови больница, бераштa а боккхачарна а лаьрхІа ши библиотека, бувзама отделени, 150 номер йола АТС, аптека, медпункт, кхачан продукташ а бахача наха эша промышленни товараш а доахка 5 тика, кафе а болхлошта лаьрхІа столови я, дукха кхыдар.

ТІехьарча шин шера хархархоша тийннача наказегІа тха юрта хьалдаьд бытa ЦІа, ахкан кинотеатр, 350 квартира чу газ йиллай, 4 километр дІоахал хьургдолаш улицашка жагІа биллаб. Укх шера хьальяь йоал шийца прачечни а йолаш бани.

Юрта бахача нака болх бе моттиграш хилийтар духьа чІоагІа гІийла ю оаха. Укх шера 7 ноябрь хьатІаккхачалехьа тха юрти хьаьлларгъя Назрановски трикотажни фабрика филиал. Цу гІуланха совхозо еннача помещенена ремонт яь йоалаш латт. Филиал хьайиллача 100 сага болх бе моттиг хургья цхьанкга.

Культурно - бытовой лоархІам бола кхы дукха а гІишлош хьалъе дагa да тхо. Халкъа депутатий Совето чІоагІъяьча планегІа тха юрта хьалдергда культура ЦІа, бежий беш кхыйола объекташ. Уж хьальяра эша проектно - сметни документаци а оттадаь даьннад.

У. ДУДАРОВ,
ТІой-Юртарча юртсовета председатель.

Кхоначa депутатех дола дувцараш

НОВКЪОСТАША ХЬАЛЛАЬЦАЧА

Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Совета депутаташа укх шера кхайкарал дир моттигерча Советий берригача депутаташка, цхьайттлагІча пятилетка хьалхарча шера план ханал хьалха, Сийлахь йоккхача Октябрьски социалистически революце 64 шу дузаш кхоачашъяра тІахьехаш.

Шерра хьаллаьцад из кхайкарал вай республикерча къахьегама коллективаша. Шоашкара масал а гойташ предприятешка, организацешка, дешара заведенешка къахьегаш ба халкъа депутаташ. Царех цаІ я халкъа депутатий Ленински районни Совета депутат Мержоева Къурейша Зайнап.

Къонача депутато болх бу Грозненски производственно-швейни объединене чуйоагІача № 3 йолча цехе. Цехо арахеца керттера продукци маІача наьха кремпленови хачеши кхалнаьха кочамаши я. Иштта толаме кхоачашъяьй В бетта план.

Цу толамех дикка дакъа доал депутата З. К. Мержоевай. Хьинар айденна къахьегаш хилар Зайнап КПСС XXVI-ча съезда хьалхарча денношка «КПСС XXVI съезда сийна — 26 ударни кІира» яхаш девиз а йолаш хиннача вахте шийгара хьокхам а гойташ, болх беш яр из. ХІара дийнахьа сменин заданеш 130 — 150 процент кхоачашйора депутато.

Съездо айдаь хьинар лагІ а ца долийташ, хІанз къахьегама коталонаш йоахаш я Зайнап юкъейола цеха къона коллектив. № 3 йолча цехо къахьегама къовсам лоаттабу ше санна продукци арахецача № 1 йолча филиала коллективаца. ШоллагІчен кхоалагІчен кварталашка котало яьккхар кхоалагІча цеха коллективо.

Цеха болхлошта юкъе царех дукха а бараша «Коммунистически къахьегама ударник» яха цІи лелаю. Мержоева Зайнапа а, иттлагІча пятилетка задани 4 бутт хьалха кхоачашйир.

МоллагІа болх овсаре а аттa а хул нагахьа санна дега безаш из тІанийца бале. Баракъаш тегача Зайнап мишта нийсъенний хьa безам болиш аз даьча хаттара жоп а луш цо аьлар:

— Сона сайна а дагадацар укхаза се балха йоагІаргъяьна. Школа хьалхарча классашка деша яьгІача хана дагадаьллар кхы а кхе лало а, тІа-тІа дукхагІа безам тІахар къахьегама урокашта. Укхаза баракъа дахка, тега Іомадир тхо. 1979 шера бархІ класс йистеьккха йоалаше № 26 йолча профтехучилище деша яхар со. Училище деша а дешаш, баракъаш тегача № 3 йолча цехе практике яхар.

Теори а практика а айкха ювзаенна хилар бахьан долаш къона йоІ дика Іомаллар баракъа тега. Училище хиина хьехархой санна бер цехе Зайнапа накъабаьнна хьехамчаш Хакимова Зина а Ужахова Люба а. Цар бокъонца Іомайир из маха баккха.

Ший производствени декхараш кхоачашдеь Іаш швей-мотористка йола З. Мержоева 1980 шера из хорш город Грозенерча Ленински района № 113 йолча хоржамий округе гІолла райсовета депутаталла. Къона депутат херкай кагиркой гІулакхашта йолча райсовета массазарча комиссе членалла.

Районерча кагирхоша мишта къахьег, мишта салоІ, царна эшар, дагадоаллар фуд хьожаш я кагирхой гІулакхашта йола комисси. Иштта Зайнап юкъе а йолаш хиннача комиссе членаша тахкар № 3 йолча профессионально-технически училищерча кагирхошта дешара а салаІара а хьалаш мишта вІаштІехьдаьхид. Гучадаьлар укхаза дукха кхоачамбоацараш долга. Ремонт е эшаш я общежити, тоибе беза культурно-массови болх а.

Райсовета массазара комисси хьежай районерча кхыча училищашка, техникумашка, университете дешаракхетама болх мишта бу. Кабинеташкара оборудовани мишта я, библиотекашка книжкаш тоьий, санитарни хьалаш муштад, кхача лерттІа телий, дукхача кхычунга. гучадаьнна кхоачамбоацараш дІадаха дезилга цу дешара заведеней кулгалхошта дІахайтад, райисполкома тернам тІаоаргболаш справкаш оттаьй.

З. Мержоева юкъейола массазарча комиссе группа иштта хьожаш хиннай «Океан» яхача тика чу, № 16, 17 йолча столовешка, «Металлист» яхача заводе кагирхоша мишта болх бу, салоІ, царна фу эш. Масала, «Металлист» заводе санитарни хьалаш ла йиш йоацаш во долга гучадаьлар. Кадраш, царца эггара хьалха къона болхлой а болаш, балха тІа дІачІоагІбара де делар дац укхала. Ассортимент хувца а хувцаш, наьха безам тІагІоргболаш яц арахеца продукци а. Кагирхошта балхара мукъабаьлча салаІа хьалаш вІаштІехьдаьхадац. ЦІе уголок тІаьдача подвала чу я, цу чура оборудовани а тишъенна, хувца езаш я. Завода кулгалхой юкъе а болаш, уж дешаш дийцар кагирхой гІулакхашта йолча массазарча комиссе заседане.

Керда професси Іомаеча хана хьехамчаша новкъостал деш санна, депутатски болх а бовзийташ Зайнапа новкъостал ду опыт йолча депутаташа Ковчакова Людмила Васильевнас, Ганюшина Юлия Пантелеевнас, кхычар.

Производствени заданеш а общественни болх а дикка хІама доацаш дика а беш, заочно цхьайтта класс йистеьккхай З. Мержоевас, Кхы а дІахо деша безам болаш я из.

Укх шера июль бетта парте член хилара кандидаталла дІанийцай къона депутат. Из КПСС мутІараша на дІаэцилга могадеш рекомендацеш елар коммунисташа Тюсейко Лидия Ивановнас — цеха начальника, Рублев Александр Васильевичa — парторганизаце секретара. Уж теш цо шийна тІадилла гІулакх бехктокхаме а хеташ, дизза чакхдоаргхиларах.

М.-В. ЦИЦКИЕВ.

БІубенна гІа боах

Комсаш лелаю СССР Конституце цІерагІа тха совхоз 1979 шера вІашагІъеллай. Из я керттера лостам комсаш лелаелга а болаш, цу цхьан хиина ялаташ кхедеш а жа леладеш а.

ХІанзале цхьадола хІамаш даьд боахам хьалъоттабар духьа цун материально-технически база хьаяра. Совхоен укх шерен дІаегІа 147 гектара тІа комсаш я тха. 101 гектар гектарникашта тІачІоагІъяьй хІара дезала 5 — 10 гектар а йолаш. Юхейисача комсашта Іунал ду комсаш лелаеча бригада болхлоша (бригадир Костоев Ахьмада Мухьмад).

Комсаш лелаерашта материальни моральни стимулировани ергйола гІулакх вІаштІехьдаьнкхад. Гектарникашца яьча къахьегама соглашене тІа оттадаьд шера итогех дикагІчарна моральни материальни стимулировани елга. Масала, дика Іунал деш 5 гектара тІа комсаш лелаяьрашка закупочни маьхах хІаранега дохх иттитт центнер ялат, йол, ча, силос, 10 сотна хьажкІий кхалу.

Укх шера кхы 200 гектара тІа комсаш дІайогІа лерхІ оаха. ХІана цу гІулакха лаьтта кийчдеш да тхо. Оаха дІайогІа лерхІараш шелалах ца кхерача сортех йола комсаш я. Саженцаш эцалга дийца а дийца вІаштІехьдаьккхад. Пятилетка чакхйоалаш комсий бешамаш 500 гектарага дІакхоачае лерхІ. ХІаьта тха дерригa оахаш дола лаьтташ 2200 гектар да. Цар тІа дІадуь ялати доакъара культураш. Укх шера 1300 совгІча гектара тІа дар тхе турахьа дийна ка бола ялаташ. Уж чунийца даьннад. Во хиннадац уж, нагахьа санна хаоттама хьалаш аьттув боацаш нийсденна хилар теркалдича. ХІара гектара тІара 16,2 центнер яьннкхай, планагІа 16 центнер яккха лаьрхІа хиннача метте, вешта аьлча план 100,3 процент кхоачашъяьй.

Совхозе 215 гектара тІа дІадийнад генараш. Цар хьувкъам во ца хила мегаш ба — планагІа 8 центнер яккха лаьрхІача метте, 8,5 центнер ялар дог доахаш да тхо хІара гектара тІара.

Доакъяра культураш 650 гектара тІа яр тха. ХІанзале кийчдаь доакъар 500 тонн йол, 1500 тонн силос, 310 тонн сенаж я. Моша доакъар дІахо а кийчдеш да.

400 жий а болаш 1400 устагІа ба тха боахаме. Тха даккхарен пачхахьалкхенга дохкарен алая тІехкхоачашъяьй. ПланагІа 3 тонн дохка дезача метте, декхар 3,2 тонн дІа. Укх гурахьа 1000 устагІа кхы а ба бахкарг болаш. Шу чакхдоалаш хилийта лаьрхІад берригаш а 2100 устагІа. ХаІьта пятилетка чакхйоалаш 4600 устагІага кхоачаргда тха жа, цу даькъе 1500 жий а болаш. Жа лукхагІа леладара аьттув бола хьалаш да боахаме, дажа шортта моттигаш я.

Совхоза производственно боахама база хьаяра балхаш дІадоладаьд. ХІанзале а кхаш лелаерашта комсий бешамаш леладерашта хьальяьй кхай тІара станаш, ремонт еча хана юртбоахайа машенаш кІалъуеттаю кхоале. 24 машин кІал хоьарг а йолаш. Хозспособа гІа хьалъеш латт бордосски коачал кийчъю растворни узел, пилорама, 800 жийна лаьрхІа типови кошара. ПМК-4 гІишлонхоша хьалъю централькни контора здании мехмастерскойи. Укх шера хьальяь яргйолаш я уж тІехьхьаре ши здании мехмастерскойи, 1 квартира йолаш шиаши 2 квартира йолаш цаІи чуІе вІенош хьалъдаьд.

ДІахо йодача хана уйла тІайоянйттаргья совхоза болхлойи Юкъерча АчалкхІе бахача наьхен культурно-бытовни хьалаш тоадара. Совхозо хьалъе йолаяьй бытовой гІулакхаш ду комбината берий яслиш. Бытовой гІулакхаш деча комбината чу хургья юрта бахача наха лаьрхІа хІамаш тега мастерской, кога гІирс бытовой техника тоаю мастерскойш, парикмахерски.

1982 шера совхоза болхлошта хьалъе лерхІ общежити а шиццша квартира йола 5 — 6 чуІе цІа а. типови централькни склад, бани, автогаража лаьрхІа кхоале кхыдола гІирсаш.

Совхоза партийни профсоюзни организацеша чІоагІагІа уйла тІайоянйт механизаторски кадраши комсаш леладераши кийчбара а цар говзал лакхъяра а. ДІадахача шин шера комсашта Іунал дара профессеш Іомальй 100 сага. Цул совгІа 80 комсаш лелаераш кийчбаьб дешархоех. Школаш яьла баьннарех 10 саг укх шера бІаьстан юхье кийч а ваь трактористий удостовереннеш долаш ва. Совхоза юртбоахама балхашка аннан каникулаш йолча хана дакъа лоацаш хиина школаш йистеьхараш хІара шера вузашкен техникумашкен деша хьежабу совхозо. Керттерча специалисташа сохка шоай говзал лакхьяьй Одессе.

Боахаме вІашагІкхеташ латт механизаторий, комсаш лелаерий, жа леладерий барт тайна, цхьоагІо йола коллектив. Цар юрта ба тха хьалхалаттараш. Царех ба механизатораш, К-700, К-701 яхача еза-йоккхача шин трактора тІа болх беш вола Полонкоев Исраьила цун воІ Азаматтирни. Киев Заьуддина Т-130 яхача трактораца лаьтта оах. Ваделов Салманен Халудаев Борисен ДТ-75 яхача трактораца ялаташ дІадувргдола лаьтта дика кийчду. Гуйран ялаташ дІадув, комсий йовкьаш оах. Нуха тоахош йолча культураш лелаеча овсарле лакха йолаш къахьег Точиев Мажита, Цечоев Хьасана, Султыгов Хьасана, кхычар. Гуйран культураш чувзача хьинаре къахьегарца белгалбаьннаб комбайнераш Цечоев Хьамид, Цечоев Муса, Арчаков Салман. 21 гектара тІарча комсашта дика Іунал ду комбайнера Костоев Ахьмада Салмаш дезало. Иштта дика къахьег комсий бешамашка 10 гектар лелаеча Костоева Захьарата, шихкха гектар лелаеча Султыгова Лейласи Ерыжева Любаси, дукхачаи кхычар.

Совхоза жега къаьстта дика хьож йоккхагІйола жа Іу Гадиев Сайд-Іален цун дезали. жерчий Іу Іа Іунал дераш а уж кхоабараш а уж шоаш ба.

ХІанз гурахьа дув ялаташ дІадера лаьтта кийчдеш а дІадувш а, бІаьстан кхача культурашта эйба оахаш, комсий бешамашка гуйран балхаш деш. ГІожен моашен доакъараш кийчдаь даха гІерташ боахк совхоза болхлой.

Сийлахь-боккхача Октябра цІей хьатІаккхоачаш вахашкара дерригa балхаш чакхдаха лерхІаш я совхоза коллектив.

Н. БОГАТЫРЕВ,
совхоза керттера агроном.

СОВЕТСКИ КЪАМИЙ ЦХЬОАГlО

«Вай республикех хlарах экономически а социально а сихха дегlаяхаро сихъю уж массо оагlорахьара вlаши гаргаяхара процесс», — белгалдоахар КПСС ЦК-ас парте XXVI съезда лача Отчетни доклада тlа. Цунна теттара дика тешал ду бахача наха тlеххьара лача Ерригсоюзни переписа даннах 300—900 сагах латтарашкара дезз (алеуташ, нганасанаш, негидальцаш, тофаларш, юкагираш) 137 миллион сагах латтарашка (эрсий) кхаччалца дола 100 совгlа къам дахача вай дуккхача къамий пачхьалкхен социализм хьалхяра ерригача исторически опыто.

Ишта ала йиш я экономика прогрессах а. Уж регионални специфика мелла йоккха а моттигерча lалама хьалашнех ресурсашнех чlоагlа ювзаенна а хиннаяле я. юкъара хилар, цар хилавзарглоацаш я ала йиш йоаца контрасташ цlаьрьара, потенциалаш вlаши инйсьара, lилма, техника, индустре хьалха даттача позицешка кхачара ма хулла дlахьалта гlертара тlаберзабаь никъ. Ишта, промышленни продукце боарам 1913 шера хинначул 160-зза боннхагlа ба хlанз берриге мохк хьайнцача. Хlаьта дуккхача хьалха аграрни доархlаш хинназа районашка ххы а чlоагlагlа дегlабенаб на: Казахстане 240-зза, Киргизе 350-зза. Массанахьа а хьалий дуккха доахьоаш дола хlанзарча тахара производствон наха эша гlулакхаш дара службаш.

Ца йи уж, амма къесталургйолаш я.

Реальни а кхоачашъюлургйолаш а я, Нечерноземьера агропромышленни комплекс сихха дегlайоалаль е цlимхарча а нах кlезига бахача а Сибарегlен йистошкара йоккхий энергобийдала ресурсаш караерзаяр санна йола проблемаш. Толама кlийле я укказа кlоаргlуш йола йоашал долча республикай, цар экономикайи культурайи интеграци.

ХАЛКЪИЙ ЭКОНОМИКАШИ КУЛЬТУРАШИ ВlАШИ ГАРГАЯХАР

Малхбузехьа дуккханаша скептически тlанийцар 1917 шера 2 (15) ноябре РСФСР Халкъа Комиссарий Совета ерригa этнически общносташ цхьаькха дискриминации а йоацаш паргlата дегlаухаргхилар кхайкадеь Россе халкъий бокъонех йола Деклараци. Цу хана шеко хила йиш йолаш дар гlулакх: Сийлакь-йоккхача французски революце лозунгаш — Паргlато. Нийсхо. Вошал — дуккьал хилча дика хеташ дола хlамаш а хинна ма дисарий. Амма Советий Республико дlагойтар, хьалха вlалла хьалхинна а ца уттадеш хинна декхараш кхоачашдара шие мишта оарцагlьаьннай: рассовн а моллагlча кхыча а цабезама овлаш теда, тlехьайиса хиннача Россе аххолониальни йистой тlехьайисар дlадаккха, къамаш пачхьалкхал. массеволча оагlорахьара дегlаяьхнача экономикайи шоашоай тайпарlа культурайи цаl йола система хьаe...

Шоай чоалхане хиларга диллача lалаьмате йоккхий яр проблемаш. Кхоачам ба малхбоалехьарча йистошка бакъа нах берригаш а йоазувдешар ца ховш хинна хилар дагадехача. Лерхlаш дар, нигга беррннешта йоазув lоздара бlаь шу эшаргда яьна. Амма йоазув ца хар дlадаьккхар кlезагнгача итташ шерашка. 30-ча шерашка долдир вай мехка беррнгача нaха юххьанцара образовани дулгем массо моттиге кхьметтала хьехилгеи. 50 гаргарча зlамигача къамий шоай йоазув хилар. Сихха дегlаьха доладелар къамий литератураш, искусства традиционни кердел тайпаш.

Хинна хувцамаш цецвоаккхаш дар, къаьстта а Малхбоалехьа. Юкъерча Азе республикашка, ард вай, 1918-ча шерага кхаччалца йолча хана вlалла хинна в иц вузаш. Хlанз цига итташ я уж, хlаьта цига дешаш бола студенташ 10.000 сага лаьрхlача Швеце, Англе, ФРГ, Австралечул дукхагlа ба. Хьахиннай ерригача профессех йола къамий интеллигенци. Хlара къаман ши-ший тайпара йола культураш дегlаяхарца цхьана, вlаши новкъостал а деш йlаьхий хиннай, церна юкъера бузамаш шер а деннад, чlоагl а деннад.

НИЗАШ ДУХХЬАЛ ВlАШКАТОХАР А ДОАЦАШ, УЖ ДЕВАДАР

Тlехьайиса йистош вай мехка йоаца дукха ха я. Лоаццача исторически хана уж эргаяха гlо дир, юцар культурни революци яле а индустриализаци яле а, низаштей средствашташ планагlа концентрации яро. lалаьмате боккхача лоархlаме хилар укказа цхьан къамаца моллагlдарашта тайп-тайпара гlо деш хилар, эггара хьалха цlенача дег тlара эрсий халкъо деш хиннар а долаш. Цхьана гlулакхаш ледаро новкъостал дир уж вlаши гарга даккийта. Цунах тешаду опыто: берригача мехко дакъа лаьцар Туркестано-Сибирски машинникъ буллача, казахстански бай кароберзабеча, лаьтта аьгачул тlехьагlа Ташкент юха хьалъеча, и. кх. дl.

Ишта да хlанза а: БАМ, масала, буллаш боахк 80 обагlча къамий викалаш. Шеко яц, вай вовй дерргa низаш дlахо йодача хана а, РСФСР Нечерноземни зона юрта боахам сихха айбар санна дола лоархlаме декхараш къестадара цхьана тlаухийтаргхиларах. Российски Федераци кадрашца lалашъе гlо дергда, хlаьта моцагlе а денз лаш а латт, ард вай. Юкъерча Азе республикашка. Ишта, дуккхьа Таджикистанера бахаб тlеххьарча хана Нечерноземье а Россе кхыча районашка а болх бе эзараш бола нагий нахи мехкарийи. Юкъерча азиатски республикашкара дlауха уж болхлой атта юкаметтаоттаргба: российски юрташка санна доалаш эшаш барел а совгlа ба уж цув кишлакашка.

Бакъда, городашка баха нах хlанз укх сахьате кlезигагlа ба Юкъерча Азе республикашка (35—48 процент), юкъера лаьрхlача мехкачул (63 процент). Цу регионa дlахо урбанизаци яро лургьа къахьегама резерваш пунна а берригача мехка а. Шеко яц, дlахо а эргаяьккха тоаe езаш я цигара социальни профессиональни ориентаце система: городской профессеш юрташка боллашехьа lомае еза, и. их. дl. Атта проблемаш яц уж, амма къесталургйолаш я.

КЪАМАШ ВlАШИ ГАРГАДАХАРА ФЕНОМЕН

Вай мехкара халкъаш вlаши гаргадахара тешал деш хlама да шиш къамах йоаца саг йоалаяри шиш къамах воацача сагага маьре яхари санна дола гlулакхаш цlаккха а ца хиннача бесса дукха хилар. Къамашта юкъера гlулакхаш эггара айхагlча бувзамий — дезала бувзамий сфере а доахаш, цу тайпара союзаша ноахалгара ноахалга хьинарегlа гlо ду хьалха юкъе лаьтта цабезам, вlаши къехкар дlадаккха. Лоархlаме да цхьаькха а: шин къаман никалех латта дезал СССР дукхагlа долча дакъе этнически цхьан тайпарчара чlоагlагlа хул, кlезигагlа хул цу тайпара бола дезал бохаш моттигаш. Из хlама цхьаккха дийа а тарлуш дац цхьан къамах воацаче, цхьан расах воацача хlаьта а вета а, маран сесаган вlаши га халагlа да, цар хьашташ, уйлаш цхьатара хилац, яхаш Малхбузехьа массане бакъ а деш дувцарошна.

Со гlертац вай мехка къамашта юкъерча гlулакхий ерригa проблемаш моцагlе а къоастаяь яьннай ала. СССР санна йолча, йоккхача пачхьалкхен дегlаахара динамико шеи проблемаш уттаю. Хlаьта уж дилла я общества бlарга кlала а латт. Цу хьакъехьа долча бесса дувц 1976—1980 шш. КПСС ЦК а СССР Министрий Совета а тlайдаьча социальни чакхдаьхача гlулакхийн перечено. Укхаза да РСФСР автономни округех дола вахон а. Юкъерча Азера хий декхара йола сеташ шерьялга а, Абхазе, Туве, Буряте, Къулбседен халкъаш дахача районашка, и их. дl. боахами культурен дегlаахара, унахцlено лоpaяра прогресса кхы тlа а стимулировани елга а. Республикашта юкъера бувзамаш чlоагlдара тlаберзабаь никъ гуш ба «1981—1985 шерашка а 1990 шерага кхаччалца а СССР экономически социальни дегlайоаланра Кертерча лостамашкара».

Бакъда, проблемаш я, амма уж къестаяра эша дерригa хьалаш а да Л. И. Брежнева КПСС XXVI съезде кертагlдаьккхар: «Советски халкъий цхьоагlо чlоагlа я тахан, цlаккха ца хиннача бесса». Гуш да уж вlаши гаргадахари кхоталалари, цулах хьахиннай керда социальни интернациональни общность — советски халкъ.

Масхуд ДЖУНУСОВ,
философски lилмий доктор, профессор.

(АПН).

Нж. Т. А. Долгополована, Х. Р. Захаева, М. А. Нальгиева, Э. С. Сулейманова Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

НОХЧ-ГlАЛГlАЯ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Пачхьалкхен страховани дегlайоалаеча доккхий гlуллакхащ карагlдувларах, республика общественни балха юкъе хьинаре дакъа лацарах, СССР Госстраха 60 шу дизарца дувзаденна Нохч-Гlалгlай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Долгополова Татьяна Алексеевнана — Шелковски районе гlоллярча Госстраха инспекце начальника.

Захаев Хьамзат Ревановича — Гудермесски районе гlоллярча Госстраха инспекце начальника.

Нальгиев Абуляйта Махьмада — Нохч-Гlалгlай АССР Госстраха ревизиони отдела начальника.

Сулейманов Эми Сулеймановича — Нохч-Гlалгlай АССР Госстраха управлене начальника.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1981 шу, 2 октябрь.

Нж. А. С. Андрющенкова, Э. А. Мацаевана, Х. Х. Сайдулаевна «Нохч-Гlалгlай АССР школа заслуженни хьехархо» яха сийлен цlи яларах дола

НОХЧ-ГlАЛГlАЯ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Халкъа образоване дакъе доккхий гlулакхаш карагlдувларахи республика общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-Гlалгlай АССР школа заслуженни хьехархо» яха сийлен цlи лойла:

Андрющенко Александра Сергеевнана — Грознески педагогически училища преподавателa.

Мацаева Элеонора Ахматовнана — Грознески педагогически училища отделене заведующена.

Сайдулаев Хусейн Хасмагомедовича — Надтеречни района Знаменски юкъерча школа директора.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный,
1981 шу, 2 октябрь.

Нж. А. С. Гандалоевана, В. Д. Ватолина, В. В. Эриванцевна «Нохч-Гlалгlай АССР профтехобразоване заслуженни хьехархо» яха сийлен цlи яларах дола

НОХЧ-ГlАЛГlАЯ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМА УКАЗ

Республика профессионально-технически образоване дакъе доккхий гlулакхаш карагlдувларахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи «Нохч-Гlалгlай АССР профтехобразоване заслуженни хьехархо» яха сийлен цlи лойла:

Гандалоева Сотe lайнета — № 6 йолча технически училища директора, гор. Грозный.

Ватолин Виктор Дмитриевича — Грознески спецтехучилища директора учебнехетама балха волча заместителa.

Эриванцев Владимир Васильевича — «Трудовые резервы» яхача ДСО Нохч-Гlалгlай республикански совета председатела заместитела.

Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-Гlалгlай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИЙ.

г. Грозный.
1981 шу, 2 октябрь.

№ 19 йола «Агитатора блокнот»

Кепатеха араьнная КПСС Нохч-Гlалгlай обкома пропагандаи агитацией отдела «Агитатора блокнота» аргlа ткъесталгlа номер. Цу тlа кепатеха я КПСС обкома лекторски группа кулгалхочун, исторически lилмай кандидата Ю. Н. Мареченкова «Сийлахь-боккха Октябрь дуне революционни эргадаккхари» яха статья.

Журнала оагlон тlа дувц малагlча толамашца накъабоагlа шоай профессиональни цlейца кхачан промышленносте болхлой, автомобильни транспорта болхлой.

Района лектораша мишта пропаганда ю КПСС XXVI съезда материалашта дувцаш я «Знание» яхача общества Заводской районни организаце правлене бехктокхамеча секретара Э. Г. Гусева «Вай дош мишта дlаэц» яха статья.

М. Д. Миллионщикова цlерагlча Грознески мехкадьтта института КПСС исторе кафедра доцента Г. М. Овчарова статья «Боккхача наькъа этапаш» яхаш я.

«Къахьегамхой хаттарашта жоп лу» яхача рубрика кlал кепатеха я «Сатем боацаш яр ха» яха В. Дмитриевай корреспонденци.

КЕМЕРОВСКИ ОБЛАСТЬ. Дукха энергетически консующин кlор боаллача Малхбузен Сибарегlен къулбехьа на боаллаш йола дукха моттигаш дукха кlоарга йоацаш я. Цу торо хулийт доагор йийллача способагlа йоккха единичн низ-болча горнотранспортни оборудованех пайда а эцаш даккха. Хlанз Кузбасса къулбехьа болх беш я йоккхий кlора разрезаши обогатительни фабрикаши. Цу тайпарча предприятех я керда «Сибиргинский» разрез.

Кийчо еси кlор боаккхачех экипажашта, бригадашта, участкашта юкъе разреза проектни низ ханал хьалха кароберзабара тlехьа, планал совгlа доагор даккхара, средстваш, материалаш, доагор, электроэнерги кхом беш дlаахийтара тlехьа социалистически ях яьржай.

СУРТА ТlА: «Сибиргинский» разреза автоматикан электроникан кердагlа йолча кийчъль кlор средстваща тlаботта керда комплекс.

А. КУЗЯРИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

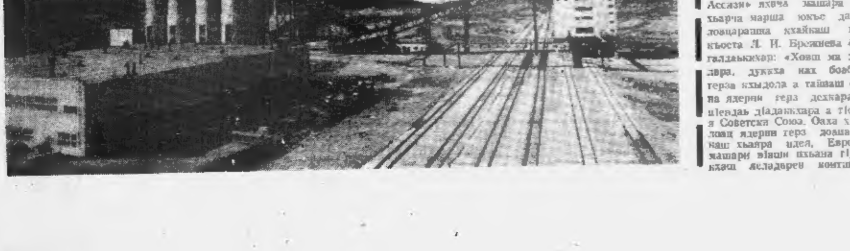

Доазол дехьара

Тахан — Германски Демократически Республика хьахинна ди (1949 ш.)

Гитлеровски фашизм йохаяро немций халкъа хьалхашка хьайиллай паргlатони социальни прогрессан сийрда перспективаш. Малхбоалерча Германе къахьегамхоца хьаьнй исторе чухь эггара хьалхара боллалойи ахархойи немций пачхьалкхе. Хlанз Германски Демократически Республика дегlаена социализм хьатьяра наькъагlа толаме хьалхаццахьа йода.

БЕРЛИН. Александрплац яха майда.

АДН—ТАСС сурт.

ДУНЕ ЦХЬАН КlИРАГlА

ТlОМ ХЬОАБЕ ГlЕРТАРАШ ВИЦ ЦА БАЛИЙТАРА

1 октябре дунен общественноста белгалдир керттерча нацистски тlема зуламхошта Нюрнберге дунен халкъашта юкъерча трибунало приговор яь 35 шу дизар. Наьха дегашка дицлургдоацаш да из ди. Хlана аьлча исторе чухь эггара хьалха суд йир пачхьалкхен зуламеча политикана, агрессивни тlом хьоабаьча а миллионаш нах боабаьча а фашистски Германена, тlазар дир цу гlулакха эггара хьалха бехктокхаме болча наха.

Нюрнбергски процессо яь приговор исторически лоархlам болаш я, агрессивни тlом хьоабе гlертарашка, нигга lалаьмате дукха нах боабу унзара герз юкъедоаладе гlертарашка, пачхьалкхенашта юкъе цlур бехкарашка шоаш леладер унзара хlама долга дlахайтар цо.

Дицдe дагlац дунен тlа уж а вожаш а кlезига бовцилга. Укх деношка ядерни тlема вовзаш волча «теоретика» США Гудзоновски института профессора Германа Кана «Ю. С. Ньюс энд ворлд рипорт» яхача журнала еннача интервью тlа эхь ца хеташ аьлар: «Боккъонца ядерни тlом бе а цига котало яккха а кийча хила деза вай. Аз цох оал «уйла е йиш йоацачох йола уйлаш»».

Зуламе хиларах тарра цу тайпара «уйла е йиш йоацачох йола уйлаш» тlаэца лоаш дац дунен халкъаш. Адамаш кашамашка дlа ца дохиаш вахар чlоагlдар лоа царна. Цудухьа, дерригача дунен тlа шерра хьаллаьцар ООН-на чудоагlача дерригача мехкий цlерагlа ООН Генеральни Ассамблеc хьалхарча ядерни герзах пайда ийцача пачхьалкхенашца пачхьалкхен деятелашеи адамлена духьала лаьттан тlарча вахара духьала эггара доккхагlдола зулам долга торжественно дlахойташ йола Деклараци тlаэцара хьакъехьа Советски Союзо еша предложени.

Советски машара инициатива хьал а лоацаш Англе цlи хезача политически а общественни а деятела лорда Брокуэйса аьлар: «Вай тешаш а долаш дукха нах боабеча герза керда тайпаш хьаду. Алхха цудухьа ядерни тlема кхерам дlабаккхара хьинар оарцагlдаккха деза дерригача халкъаша. Великобританечар а кхетадеш тlа-тlа англичанаша йоах: «Ак — ткъамаш долча ракеташта!», «Ак — нейтронни герзa!»

Машара тlехьа шерра выступленеш, походаш ю Франце, Голландe, Италe. Малхбузен Европа кхыча мехкашка. Италерча «Перудиа — Ассизи» яхача машара тlехьарча марша юкъе дакъа лоацарашна кхайкаш новкъоста Л. И. Брежнева белгалдаьккхар: «Ховш ма хиллара, дукха нах боабеча герза кхыдола а тайпаш санна ядерни герз декхара а цlендаь дlадаккхара а тlехьа я Советски Союз. Оаха хьалхлоац ядерни герз доаца зонаш хьаяра идея. Евровах машари вlаши цхьана гlулакхаш леладерeн континент за дархдоацаш доландаь локкъелар акцей курсаш в.

УНЗАРА БЕЛГАЛОНАШ

Кхерама талгlе чакхъьяьнай капиталистически дунен финансови столицашка гlолла. Дlадахача кlирагlа цхьан лондонски газето хоза ма аллара, «парашют йоаца парашютист санна» Нью-Йорка, Лондона, Парижа, Токио, Франкфурт-на-Майне, Цюриха, Гонконга, Мельбурна биржашта чухьахьа яьгай акцей курсаш. «lаьржа оршот ди» аьнначa 28 сентябре цхьан дийнахьа керттерча транснациональни корпорацей акцей мах итташ миллиардаш доллараш байнаб. «Рейгана программана ца тешама вотум йир биржас» — иштта аьлар цох Уолл-стритерча цlи хезача американски биржевика Р. Стовалла.

Из дlахо доаццаш лондонски биржа председателa Н. Гудисона аьлар: «Хlанзарча кризиса ларде латт правительствас расходаш кlезигье а нафлацена дирст йоле а гlортарах хlама ца хилар. Стабильность ца хилара бахьан фуд аьлча, из за Вlашагlкхийттача Штатий а малхбузен Европа кхыча мехкий а правительствашa дукха рузкъа доадеш хилар. Биржашка корзагlбаьлар президента Рейгана гlулакхаш цхьан кога тlа доалаш доацилга хайначул тlехьагlа».

Уж метта доагlаш дац рейгановски администраце герз lоадар астрономически масштабашка кхоачадаьндаь, цу тайпара курс цо НАТО гlоллярча шоай партнерашта кечъелландаь. Хlанзарча кризиса бахьан малагlа да аьлча, из да тlом чакхбаьначул тlехьагlарча шерашка НАТО-на чуйоагlача пачхьалкхенаша герз lоадарга 3,5 триллион доллар дlаяхийтар, царех 2,3 триллион США-с а йохийташ. Чона гирнаш санна капиталистически экономикена лач укка пайда хьа ца боала уж рассходаш я инфляци сихъялара керттерча бахьанех цаl, хlаьта цунна хlама де а магац буржуазни правительствашта.

Цхьабикъда, из иштта дале а, укх пхе шера герз lоадарга 1,5 триллион доллараш совгlа рузкъа дlадахийта лерхl Рейгана правительствос. Дунен финансови столицашка сиха дагардаьд социальни хьашташта ю бюджетни ассигнованеш итташ миллиардаш доллараш кlезигйоя. рейгановски администрацe пачхьалкхен киса доассадар юхаметтаоттаде по йиш хулийтаргйоацитта. Цудухьа, шиш президентски ха чакхйоалача хаца США бюджето баланс товергья, яхаш американски президента дувцар ерриг мах болаш дац. Биржашка лархlа а доагlаш лерхl инфляци дlахо а хургхилар, вахара боарам лохлургхилар, долче, производство кlезигдургья. Из хилан за дар доацаш доландаь локкъелар акцей курсаш в.

ЛЕЙБОРИСТАШ МАШАРА ТlЕХЬА БА

Брайтон яхача английски курортни городе хилар хlара шера хулаш йола лейбористски парте 80-гlа конференци. Дуккхьал Англе эза ца lеш, дукхача кхыча мехкашка а шийна чlоагlа тоpьам тlаэзар цо. Хlаьта из цхьа бахьан доацаш а дац. 1979 шера май бетта lаьдал бе деллача Тэтчер консервативни правительствос герз lоадегла сихдарца, къахьегамхой бокъонашта тlаглортарца дlаболабир шийи никъ.

Дика ховш да, консерваторий хьаькъале йоацача политико английски халкъа мел боккха бала кагбеллаб. Цхьа шуи ах шуи дала доал производство эшалуш латта. Из да болх бе могаш вола хlара кийсагlа саг хьабе болх боацаш ва яхилга. Тlема пасхоадаш лакхьяларца цхьача хlамашта мах тlадетталу — 12 процентага дlанхаьча яла воал инфляци.

Кхетадеш ма хиллара, англичанаш хьежаш бар цу ерригача проблемаех мехка керттерча оппозиционни парти йолча лейбористашта цунах хетачунга. 1979 шера хоржамашка ийшачул тlехьагlа лейбористски партена диклача оволюцеца дувладенна дукхха англичанаш теш, нагахьа санна хургдолча хоржамашка лейбористашта lаьдал бе кховче хlанзара кризисни хьал хувцаргхиларах.

Парте лидера Майкл Фута конференце трибуна тlара бlубенша хьаккхайнадир вай ханара керттера дар лаьттан тlа машар lалашбар да, аьнна. Лейбористски болама керттера декхар, белгалдаьккхар цо, герз lоадегла сонадара ерригa шийи влияни тlаяхийтар да.

М. Фута лакха мах бир дукха ха йоаццаш лейбористски парте парламентски фракце делегаце Москве яьча переговорий, цуи кулгалхоштеи КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателa Л. И. Брежневеи юкъе дагардар дlа-юха дувцаш хиннача къамаьла.

Шийи решенеш тlа конференце харцахьа лаьрхlар Англе консервативни правительства лелабу милитаристски никъ. Тlайнцача резолюце тlа дlадех: Англе американски тиъамаш дола ракеташ, нейтронни бомбаш дlатар ца яйтилга, химически бактериологически герз дехкилга, английски хин кlалара флот «Трайдент» яхача американски ракеташца кийчдара ак оалилга. Нагахьа санна, lаьдал бе вхоаче «британски лаьттан тlара, британски территориальни хин тlара ерригa английски а американски а ядерни базаш дlанкъовлилга» лейбористашкара дlадехаш дола парте къаман исполкома документ къоабалдир конференце.

Г. ШИШКИН,
(ТАСС).

Калейдоскоп

ЯПОНСКИ ПОМПЕЙШ

Массехи шу даьннад японски археологаша Японе къулба-малхбузехьарча дакъ тlарча Асида яхача додача хиа йистошка юкъерча бlаьшерашка хинна город лохаш лаьтта оахка. Из коралой 1930 шера 2,5 метр кlоаргача кла тlовна кlалхара, моттигера lеадалаша хий lаржача хана из тlа ца дуалийтара бола гlирс хьалбе болабеннача хана.

1973 шера археологически балхаш дlадолалуиие гучадаьлар Асида йистошка Китайцарча торговле дика товенна центр хинна хилар. 1673 шера lаьржаденачa хизо lоаьнхай из. Хетаргахьа, цудухьа оалаш хила деза цунах японски Помпейш а.

«Кусадо сенгецо» «эзар цlа» яхилга да из оал lилмахоша лаьтта оахкаш латтача моттигах. Укказа корадаьд 960—1279 шерашка арахийца эзараш дола монеташ, lалаьмате дукха керамиках яь хlамаш, кхабаш, яьш, чашаш, хlама дуа гlажилгаш, ювелирни изделеш, кога гlирс, чухьежа кнзташ, юртбоахама орудеш... Амма, хьетаргахьа цу корадаьрашта юкъе эггара лоархlамегlа дола хlама да китайски иероглифаца къоаразаь 3 сантиметр шерен 10 дlаьхен дола дикъ эзар дахчах улгилг. Специалисташ догдоахаш ба, цу йоазоша шоашта Японе цу ханарча исторех дукхха дувцаргхиларга, хlана аьлча цунах юхедиса документальни тешалаш геттара кlезиге да.

lай а аьхкий а ца социйташ деш латт Асида йистошка балхаш, lай цхьан беттан июнь бетта догlаш делхаши мара ца социйташ. Ах город цlенъяьйнай, керттера улицен пристаня тlа бlдаш хиина никъи а тlеда.

(АПН).

ЯХТАЦА ДУНЕННА ГОНАХЬА

12,2 метр долча яхта тlа а вагlаш Плимутера (Великобритани) араваьннав 39 шу даьннa англичанин Дэвид Скотт Коупер дунеюа шоалагlа го боаккхаш ва. Хьалхара го баьккха ваьлар из дахача шера апрель бетта. Традиционни къулбседехьарча новкъа ухаш, 225 дийнахьа ваьлар из го баьккха. Хlана наькъахочун маршрут къулбехьарча Атлантике гlолла хургья: Горн яхача мыса го а боаккхаш Тайжача океана къулбехьарча даькъ тlа гlолла Кердача Зеландегахьен Австралегахьен гlоргва, цига шиш ххачен запасаш алсам а йоахаш. Цул тlехьагlа Кейптаунгахьен Атлантика тlа гlолла Плимутегахьен южаргья курс, хьетlадоагlача шера ахкан юххье цига дlа а кховчаш.

Никъ ловцов дагахьа шийна дукха книжкаши шахматашк йихьай Давида. Цул совгlа, дуненна го баккхарах дола шийи шоллагlа книжка язде волалургва из.

(АПН).

ТОХКАМ БЕШ ЛАТТ «ВОЛНОХОДА»

Норвежски инженера Эйнар Якобсена дагадеха хьа а дь болх мишта бу хьожаш зийнад керда кема. Кеманa кlалхарча соана тlа чlоагlбаь горизонтальни ткъам. Из терк форд талгlеш тlа кема теркарга хьежна, хlаьта цу низаца из дlахьалха а тетт. Изобретателa йоах, талгlеш моллагlча оагlорахьа йолхе а, кема шийи новкъа гlоргда, амма дикагlа да талгlеш цунна духьала ухаш хилча.

Пронхеймерча кемаш дара лабораторе болх беча норвежски специалисташа лерхl, хlанз укх сахьате дувца йиш яраш корпус 50 метр йlаьха йола кемаш — волноходаш мара дац, аьнна. Царех пайда ийбе йиш хургьл чкъаьрий доахача флоте. Цу изобретенена теркам тlабохийташ я мехка эггара йоккхагlа йолча кемаш деча концернех цаl.

В. БАРЕНОВ,
АПН соб. корр.
Осло.

Тахан — СССР Конституце Ди

Хоалуш, тоьлуш дегІайоагІа Нохч - ГІалгІайчен столица — Грозный.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

Вреванскі нагирхой Дворец (сурта тІа) дукхаха кагирхоша салоІе моттиг хинна дІахІоттийна.

Духхьал салаІара, музыкага ладугІара иха Іаш укхаза кагирхой, уж ух дукха безача артисташца, композиторашца, художникашца вІашагІкхета, къоначар творчество Йовза, искусствах Йолча лекцешка ладугІа.

М. ШАХВАЗЯНА сурт. ТАСС фотохроника.

Даьхено енна бокъонаш

Сийлахь - боккхача Октябро еннача бокъонашта юкъе дар «дешар» яра тамашийна дош. Советски Іаьдало дІабоьлабир пачхьалъа замо дешар юхитеттарца йита кирча лер дІаякхиха лаьрхІа къовсам. Кховчам болаш дар Россе бахача нахах 72 процент дийша ца хилар дагадехача. ХІаьта, нохчий а гІалгІай а къамий хиннадац шоей йоазув. Юрташка бахача нахах эзар сага юкъе яйс мара дийша хиннавац.

Октябрьски революци яьинчул тІехьагІа къонача пачхьалкхенна хьалхашка лаьттача дехкарех керттердар дар нахага дешийтар. В. И. Ленина хьехаматІа нола образовани ялара эшар Іелашдарга дІадахийта ахча дукхагІа хьахийцар, на гІулакх дикагІа дІадахьара юкъеззар партийни а советски а органаш.

1920 — 1921 шерашка граждански тІом а доазол дехьара интервенци а бахьан вай мехка экономически хьал во хиннадале а РСФСР-е кхилъю 13 эзар гартта керди школа. 1914—1915 шерашка деша дьагІначарех 1 миллион 885 эзар дукхагІча бера торо хилар нерда школаш хьасллар агІа деша даха.

1932 шера Советски Россе дийшача наьха боарам лакхлу 90 процентагІа кхачалца, хІаьта гиъаь иттлагІа шераш чакхдоалаш дешабагІараш, дунеи кхыго мехкашкарчул юкъера лаьрхІача вай мехка дукхагІа хул.

Парте XXVI съезда решенегІа 1930 шера 14 августе СССР СНК-аси ЦИК-ан соцам бу «Массаиена юххьанцара дешар чакхдоаккхилга дехкар а дань тІадоцаде». Дешара программа дика кховчашйора халача тІеча шерашка а.

Фашизмаца тІом беш Даьхено диццалар бераш, царна лаьрхІа тІом ца лаьттача моттигашка вІашагІъехкар специшколаш.

Сийлахь - боккха Даймехка тІом чакхбиьача берригаша тІабахийтар школаш юхаметтаоттаяра. 1949 шера СССР-е дешаш вар 33 миллион совгІа дешархо. Цу шера юкъедоаладу массане ворхІ шера дешара школа чакхйоаккхилга. ХІана вай мехкарча хІара сага тІадожалаьд юкъера образовани хулга, цу принципагІа болх беш я еррига школаш.

ДІадоладенна нерда дешара шу. Школа гІа бовхаш я кердача пятилетке. Цун дакъа лаца дезарга КПСС XXVI съезда решенешка белгалдаьха декхараш кхочашдеча. Вай общественни строя керттера декхар да массе оагІорахьара деганенна сага хьалкхевар, хІаьта из цу кхагІчо дикъе дешарца хьахулаш хІама да. Цудухьа, деша бокъо йолаш ва вай мехкара хІара саг. ХІара саг... Из дац капиталистически мехка.

М. ФРОЛОВ,
РСФСР школа заслуженни хьехархо.

Совгlата — стихаш

Рецензи

«Боалашта зиза техад» — яхача цІи тиллай поэта Гагиев Гирихана дукха ха йоацаш Нохч - ГІалгІай книжни издательства арахийцача шийн стихотворенеи книжках (редактор С. Шадиев). Ховш ма хиллара, адамий дегашкара йІовхо, цІена уйлаш гІоттаю ха я боалашта зиза тохаш яр. Из самукъане ха цІакхха а бІаргашта хьалхашкара дІа ца йоалаш санна хеталу дувцача книжкана юкъеяха поэта стихаш ешача хана.

Нийса хургда, Гагиев Гирихана поэтически творчества дешарий дегашкара лоархІаме моттиг дІалаьцай аьлча. Шийн тайпара я цун поэтически почерк, бувца мотт, поэтически образаш. Цун произведенеш лирически лостам болаш я, бакъда, цо кІезигдац цар социальни маІан, хІана аьлча, гуш да цар вахара массе оагІонаш чулоацаш хилар. Цудухьа, поэта произведенеи персонажаш дешарашта сиха бовзалу, уж вай замон турпалаш хиларах тарра. байна ца Іеш беза а лу уж. Цар гІулакхаша, оамалаша хоадеш санна хет вахар, гуш да дикача гІулакхашта, сийрдачунна поэта лирически турпалаш тІахьожаш хилар.

Сенах я поэта керда произведенеш? Цу хаттара жоп луш хилча аланза даргдац, сага дега салоІам беш дар Гагиева шийн поэтически мугІарашца вайна гойташ хилар. КІезига яц гІалгІай поэзе Ленинах язъль а цунна хетаяь а поэтически произведенеш. Из кхетадеш да, хІана аьлча шийн поэмонаш, шийн хиннар, е хургдар, лоаццаьлча, дерригаш шийн вахар Сийлахь - боккхача Ленина цІерваца дувзадеиа лоархІ хІара советски саго. Цудухьа, тамаш етта дац хІара поэт шийн толашагІа долча дешашца Ленинцара цІаккха а хадаргбоаца къахьегача адамий безам хьахьоккха гІертиш хилар. Шийн тайпара, хьалха кхыча поэташа ца оттадьича тайпара Ленинцарча адамий безама сурт оттаду Гагиев Гирихаш. Из гуш да сборника юкъеяха цун «Бокъонца йола бІаьстій», «Ленин дилла а котвийннав», «Ленин котвуалара бахьан», «Мавзолейна юхте», «Ленин аьлча...», «Хана йІоахалца», «Вайнаьха баркал» яха стихотворенеш йийшеча. Укхаза керттера дар да, цу баьччох йолча циклашара стихаш наІ шоллагІчоа тара ца хилар а кхыча поэтий произведенел эргаш уж хилар а. Цар эргало латт стихий чулоацам кІоарге хилпрца, цар мугІараш дегашка дувшаш хиларах. Хьан аргда «Хана йІоахалца» яхача стихотворенецара е мугІараш соца, хьона, дукхаенешта хетар дац аьнна:

Дийнденнача кулгаца !
Мукъазаьнна лаьтта оах...
Нохчашех гІалгІашех
Ленина баркал йоах.

Укхаза найна гу лоацача дешашца оттадаь доккха сурт. Ишта я дувцаш долча сборникацара дукхагІа йола стихотворенеш. ВІалла чоалхане доацаче дешашца, тамаш ялза лоацача мугІарашца керттера дар белгалдаккха хов поэта. Цудухьа да из, Гагиев стихотворенеша дешарий йІовхал луш санна, дегаш гІоздоахаш а хилар. Цудухьа да, цар вахарах Іешавеш хилар, вахара цІенагІа йола, сийрдагІа йола оагІонаш белгалйоахаш хилар. Из бакъду сборника юкъеяхача «Хьайна да хьо, лаьтта», «Къалу гаьнаш», «Сога хІама хьа ца оалаш...», «Дувла, дувла хьоашалгІа...», «Лаьттах боаллача фийго...», «Нахага», «Даьхъала дунц аз...» яхача а кхы дукхача а стихотворенеша. Укхаза кІарга стихотворене мугІ хьогвеннача повдан къурго санна салоІам беш ба. Машта арга «Нахага» яхача стихотворене укх мугІарашца дегагІоз лац:

Дех аз шуга, ва нах,
Дунен дикал эелаш.
Укх дунен чу дахаш
Хиларах хам белаш.
Халонаша цкъаза
ДІаьхухье а бос.
Вахаш хилар — из я
Йоккха дегагІоз.

Барт хиларга, цхьоагІо хиларга адамаш тІахьийха ца Іеш, поэта цу мугІарашца хьалхадоах сага эгари лоархІамегІа йола тІехьале хиларах тарра вахар тоаде, хоадедезнга, халонаш эшаярца, доккхий декхараш кхоачашдарца мара из хьахуре ца хилар. Хеталу, адамаш кхоталелгах, цар барт чІоагІбелгах, дикана цар хьинар гІоттаделгах поэта шийн керттера декхар даьд аьнна. Укхаза цІаьйна а белгалдаккхаца далац, вай заман социальни доаттамо сага сий айдаьлга поэта Гагиева къаьгга хьахьоккхаш хилар. Тешаме хилар, дерригача къаманашта юкъера барт-цхьоагІо, воцал боарам боацаш чІоагІа хилар — хІара советски сага ираза лард из хилар бакъду лакхача профессиональни говзалца язъьча сборника тІарча стихотворенеша.

Вай халкъий ше мел дар юкъара да-кха.
Цудухьа дерригаш да-кха вай дукха.
Цудухьче моастагІий Іабеш вайх,
Цудухьче да-кха вай ираже, мукъа.

Ховш да, цу мугІарашца чІоагІдеш дар хІара советски сага дагахьа долаш дар долга, бакъда, Гагиева поэтически формаца чІоагІдеш долча цу бакъдолчо пхеза, иттаьза дукхагІа тоам бу наьха дегашта. Из бакъдар аьлча, поэта кхыча произведеней а керттера белгало я. Вахарцара керттера дар белгал а доаккхаш ца довза, ца хьаллаша эзараш болча наьха уйлаш гІоттае хош хилар могагІча поэта творчески котало дархІа езаш я. ТІаккха вахара моллагІча оагІонна цун мугІараш кетадьдале а, Гагиев Гирихан цу бехктокхамеча декхарах лоархІаваь халар бакъду «Боалашта зиза техад» яхача сборника юкъеяхача стихотворенеша. Хьаэзаргъа вай безама лирикаx йола цун стихотворенеш. Укхаза а шийн тайпара, цхьаькха кхыча поэта тара йоацаш ек Гагиева оаз. Из бакъдара цхьан стихотворенецара ерашц биъ мугІ боалабича кхоачам ба мотт сона:

ДІа ма гІол хьай, сабардел,
Кхы а цхьан минута Іел.
Хьона волча цхьан минута
Хувцаялла мег са кхел.

Стихотворени цу тІа саьцитача а цо тешаву лирически персонажа йоІацара безам боарам боацаш цІена хилар. «Хьона волча цхьан минута хувцаялла мег са кхел» — гуш да езачунцара цхьа минут а вахара ниссе хеташ хилар, цу цхьан минуто дерригаш вахар ираза де тарлуш хилар. Иштта низ болаш я сборника юкъеяха Гагиева кхыйола лирически стихаш. Царех я «Ала хІама дац...», «Духьалъера...», «Сона бехказа ма ювла...», «Ма дехке ваьнна со...», «Йола тІехьа хьежаш», «Товм бола Мадя» яха а кхыйола а стихаш.

Иллий, йІовхал тел Іа тхона,
Къа мел венцар ву Іа кьона,
Къаьвалийтац къона мел вар...

Илли, илли, баркал тьона! Бакъда, илле низах Гагиева белгалдоаккхаш дар: илле сага гкъамаш лу, дагахьа — цІенагІа йола уйлаш гІеттаю, цудухьа цо, поэта дешашца аьлча, «къавалийтац къона мел вар...».

Нийса хургдацар, дукхаденне а, «Боалашта зиза техад» яхача сборника тІа кхоачамбоацараш дац аьлча. Керттерча дакъе лакха мах хоабабе мегаргболча доацашши мугІарах йолча стихий цикл яхай сборника юкъе. Царца юкъе маЬагІа дІллача ледара хет «Куралаш е воадле..», «Хьай безам балес», «Вохача мара майра воацар...» яхараш иштта кхы цхьаццадола мугІараш а. Масала: «Вехача мара майра воацар — цхьанна хане майра воацар» — духхьал цу шин мугІарах лаьтташ я из стихотворени, нагахьа цунах стихотворени я ала мегаргдаце. Цун чулоацам ледара хиларал совгІа, кхетадеш дац ювцар малагІа майрал я.

Е хьакацаргьа вай укх тайпара шинлла мугІарех лаьтташ йола кхыйола стихаш: «Нуро хьувзаду Іа мекхаш, цІа-м гІортва хьо, кІант текхаш», иштта «Пахашках оал наха: «Пахашк», хьайх ма алийтальх: «Вахашк!». Вай лакхе зоалдаь мугІараш позеца цхьайна бувзам боацаш хиларах дунцаш вай, бакъда, кхетадеш дац мекхаш хьувзадора яхаш текхаш цІагІортхилара бахьан, хІаьта шоллагІча мугІарашара «Вахашк» яха дош кхетадеш ца хилара совгІа, хоаш дац малагІа бувзам болаш да «вахашк», «пахашк», яха дешаш. Белгалдаккха деза, сборника тІа тоьал грамматически гІалаташ долаш хилар а.

Гагиев Гирихана поэтически творчество хьалхе а дене еанений кицикаш дешарашта. Цудухьа шеко а йоацаш ала доагІа, «Боалашта зиза техад» яхача сборниках поэзе езарашта цхьаькха а совгІат хургхиларах.

Альмед ВЕДЗИЖЕВ.

Интернациональни доттагІах чІоагІдеш

Сийдолча революционера музей

МагІазбина оагІорахьа дІаболача наькъа гаьна йоацаш я № 44 йола Грозненски юкъера школа. ТІеххьарча проектагІа хьалъьча цу школа кон лаьтт Болгарски халкъа сий долча жІаьий Георги Димитрова бюст. Школа хьалъяраш, бюст оттадьраш Грозне болх беш бола болгарски гІишлонхой группа я.

Школе деша дагІа советски а болгарсия а бераш. Шоайла барт тайна, дІа-са новкъостал деш, сакъердаме дах уж. Массехк шу хьалха керда хьалъьча школе бераш деша доагІаш укхаза хьайиллар В. И. Ленина гІонча хиннача Г. Димитрова музей. Хьалхара экспонаташ — книжкаш, сурташ, значокаш гульбьраш хьехархой, советски а болгарски а бераш дар. Музей вІашагІйоллаза хьинаре дакъа лаьцад гІишлонхой болгарски группо а.

Сийрдача доккхача цІагІа гулъяй бІаь совгІа экспонат. Болгарски а эрсий а меттала нелатехача тайп-тайпарча изданеша дувц болгарски халкъа вахарах, моххк мукъабаьккхача советски бІухоех, Болгаре социализм хьалъеча карагІдаьнначох. Фотовитрина хьахьоьх Георги Димитров ваь а ваьха а моттигаш, цун революциони никъ, фашизмаца духьала лоаттабаь къовсам, советски нахаца цун хинна бувзам. Уж сурташ даьхад Болгаре, Чехословаке, Советски Союзе, Германе, кхычахьа.

Суртаща хьахьоьх революционер - интернационалист, цо болх беча а салоІача а хана. Цхьан сурта тІа велакъежача Г. Димитровна Ленина орден лІалуш ва Еррига союзан староста М. И. Калинин. Вокхазахьа из хьахьехаш коминтерна исполкома болхлошца къамаьл деш. Юхь тІа къонахчал долаш а цІимхара а ва моастагІашта духьала латташ кхыча сурташ тІа.

Музее экспонаташ тІа-тІа дукхагІа хул. ХІара болгарски дешархо каникулаш йолча хана шоай мехка цІаваха юхавоагІаш, Г. Димитрова вахара а революционни а никъ бувцаш, цуннa дагадьаллар шоай мехка мишта кхоачашду хьахьокхаш дола сурт, е открытка, е книжкаш дахь цар.

Музее эггара езагІа йола экспонат я Лейпциге Г. Димитрова суд е безам болаш гитлеровцаш эхь дайна дуьхьала баьнача хана цо даь къамаьл дІаяздаь пластинка. Укхаза экскурсе баьхкачарна хьахоз бакълувча революционера низ бола оаз.

№ 44 йолча школерча пионерий бувзам ба Пловдив лхача болгарски городерча цхьан школа дешархошца. Каст-каста дІа-са ухийтача письмош тІа пионераша дувц шоай мехкарча вахарах, сакъердаме диафильмаш, иллеш тІадола пластинкаш дІа-са яхуьйт.

Городерча а районашкарча а школашкара дешархой хинна а ца Іеш, дукха нах хул Г. Димитрова музее. Укхаза хиннаб дуне фашизмах мукъадаьккха Сийлахь-боккхача Даймехка тІема ветераналш, Къулбседа - ХІирий автономия республикера хьаьший. ХІара цІей мел деддеча хана цун памятника гонахьа зизаш дохк, эзараш нах гулу. Советски Союзан Болгаре Халкъа Республикан гимнаш лохк.

Советски халкъа вокха доттагІа хиннача Георги Димитрова вахара никъ бувцаш йола музей вІашагІъеллараьшта доккха баркал оал вай мехкахоша.

Б. УСТАРХАНОВ.

Цирка керда сезон

Грозненски цирко хьайиллай шийн керда сезон. Укх программе зрителашта гойтар «Калейдоскоп» яха йоккха иллюзиони аттракцион. Цун кулгалхо я Рубанова Наталья. Из аттракцион белгала я хозача костюмашца, шоай тайпара хозеи тамашиен гойташ йолча трюкашца, дика кийчъьча балетни группаца.

Аттракцион хинна ца Іеш, программе я Коалова Эммас Іоманьча гІарагІурай экспериментальни номер, воздушни гимнасташ ПапашовгІар Владимирен Левски, Корельский Владимирa кулгалдеш бола групповой жонглераш, аьшкесаьрга тІа Гурова Иринас деш дола сакъердаме халхар, узбекски говрабаьраш, икарийски ловзараш, трапеце тІара гимнастка, кхыйола тайп-тайпара цирковой номераш.

Цирка ерригача представлене наьха сакъердадолийташ хургба илоунаш Белорусски ССР заслуженни артисташ Гулевич Федори Воронецкий Александри.

Т. КУЛАГИНА.

(Газета аргІанера номер араргьа 10-ча октябра).

Редактора заместитель
М. М. ХАМХОЕВ.

Хьаьнала дезал

Цхьанна мехка йоацача тайпара бокъонаш йолаш ва вай мехкара саг: деша, шийна езаш йола професси харжа, салаІа, унахцІено лораде, и. кх. дІ. Уж бокъонаш вайна еннай Даьхено, цун историе дошо оагІув а хинна дІаязъяь я уж СССР Конституце тІа — вахара Керттерча закона тІа.

Пачхьалъа замалаьа цхьоккха бокъо йоацаш хиннача гІалгІай къаман дегІадар пецвиллал да, духхьал цхьа культурни оагІув хьайнцача а. Хьалха деша ховш саг лаха хала хиннача юрташка, хІана хила да лакхера е юкъера образовани йоаца саг нола дезал лаха.

Хьаэцартбн вай Назрановски района СурхотІара Изэмайловгlар дезал. 1957 шера цІен да тІера дІа а ваьнна диъ бераца юс Бексолта Гошмоаха. Эггара йоккхагІйолча Хадишата а даьнадацар ворхІ шу мара, хІаьта цул зІамагІа бар Аминат, Моти, Іаддарахьман.

Атта дацар Гошмоахийна. Ше болх а беш школе дешийт цо берашка. Доккха гІо дора цунна шийна цхьала болх беча наха, пачхьалкхено, бераш деша дагІача школас.

Бераша пошш кхедеча наьна дог хьаста гІерташ дика дешаш чакхйоаккх юкъера школа.

— Тхо да воацаш а наьнна зІамига долаш а дисарга хьежача доккха ираз хиннад тха, — йоах Амината, — вай мехка дахаш. Нагахьа санна тхога — диъ берага мах телаш школе дешийта дийзадаларе, ховш да, тха наьна кхо дІакхоачаргдацар дешийта моттел, тхона сискал Іалашъе а.

Школа чакхъьяккхача а дІахо дешийта вІаштІехьдоваь Бексолта Гошмоахий шийн берашка. Хадишата а Іаддарахьмаа а чакхйоаккх Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен университет. Хьалхоац наьна оагІув. ХІаьта Аминати Мотин деша болх Грозненарча педагогически училище.

Уж диъа бер дийша а даьна ГІуйрийна школе балха даха ардаьлача наьна дог гІоздалер дувца дезаш дац. Цхьа шийн тайпара курал йоссар цу кхалсага дег чу. Из дег чу йоссар ше, гІалгІай зІамигача къаман нхалсаг, Советски мехка яхаш хиларах, шийн бераш нийсача наьха тІа дахапарте а пачхьалкхево а гІо диъ хиларах.

— Аз баркал ях вай пачхьалкхенна доккха ираз сайна цо даларах, — йоах Гошмоахас. — Со цІаккха а кІаьдлургьяц цун баркал яха, хІана аьлча, цо чІоагІа новкъостал даьд сона бераш хьалкхедеш: сайна пенси телаш, царна университете дешача шерашка стипенди телаш, кхыдола гІо деш.

Дика дІашийбеннаб вахаре Изэмайловгlар дезал. Хадишати Іаддарахьмани шоай цІен че а йолаш бахаш ба.

ХІаьта Аминати Мотин Нохч - ГІалгІай пачхьалкхен университета филологически факультете заочно 6 курсе деша а дешаш болх беш ба СурхотІарча школашка.

Цхьан цІагІара прпаьннав виъ хьехархо, цу виъане а тахан хьалхьуш йоагІача тІехьенна дІалу шоай хьакъал, доттагІала хам бе, къахьегама тІера хила Іомаю, эзди оамалаш яьех. Из Даьхено денна ираз да, хІаьта из дика кхетадеш а цун хам беш а ба Изэмайловгlар.

Вай лакхе бийцар духхьал цхьа дезал мара бац. Бакъда, цу тайпара дезалаш эзараш ба вайнга.

С. АРЧАКОВ.

Массаза а хьалхле лелаеш

ХІара шера гуйре хьатІаэттача Гудермесски а Наурски районашкарча совхозий боахамашка комсаш чуэпача къахьегаш хул республикански культурно-сердалон училища дешархой. Шерагара шерага дика толамаш доахаш къахьег цар. Из гІулакх иштта долга гучадоаь «Калиновский» совхозе соатха хьийгича аьнх тха училищана парте райкома, райисполкома, ВЛКСМ Наурски райкома карара кара тела ЦІе байракх сина хиларо.

ХІаьта укх шера, 7 сентябрера денз 3 октябрга кхачалца тха дешархоша къахьийгар цу районерча «Комсомольский» совхозе. Училищон совхозои шоайла оттадьча договорах тхо декхарийла дар цига бетта болх а баь 1080 тонн комсаш чуэца. Из декхар дешархоша кхоачашдир 3 октябре 1088 тонн комсаш чу а яйца. Дика аьттув бо тха дешархой баьхнар. Иштта из гІулакх вІаштІехьдаргдацар училища кулгалхоша а общественни организацеша а из болх дика дІахьош хиннабецаре.

Училище вІашагІъелла яр опыташ кулгалхой а болаш йола бархІ группа бригада. Балха эггара тьалхарча дийнахьа дена дешархошта а бригадашта а юкъе шерра яьржар социалистически яхь. Цун декхараш а толамаш а хьагойтар совхоза социалистически яхьа экрана тІа. Дик-дикагІа вола дешархо, бригада моральни а материальни а поощренешца белгалйора. Массаза а хьинаре къахьегаш, хьалхашка иштта декхараш дикза кхоачашдеш чакхъьяьлар оркестрови отделене кхоалагІа курс (кулгалхо коммунист Н. Б. Арустамова), театральни отделене йиълагІа курс (Н. И. Горячнов). Дика хьоккхамаш гойташ дІабихьар шоай болх опытни хьехамчаша-преподавателашa — А. С. Пицхелаурe, С. А. Гайтукаева, А. В. Балашовас, А. Э. Заимова, Н. П. Шарыпова, кхычар.

Культпросветучилища отриде бар дийнахьа кхоъ, йиъ норма кхоачашъеш бола дешархой. Иштта, оркестрови отделенерча кхоалагІча курса студента Нуриоглы Наврузa хІара денна гулйора 700—900 килограмм комсаш. Совхозе яьккхача хана цо гулйир 18 тонн комсаш. Дика къахьегарца белгалбаьлар Газалапова Зара (17 т), Харитонова Таня — (12 т), Долгиева Лиза (10 т), иштта кхыбараш а. Хьинаре къахьегаш хиларах хІара кІиранна ахчан премеш тийлар царна а кхыча студенташта а совхоза кулгалхоша.

Дика толамаш доахаш болх бе вІаштІехьдаргдацар тха дешархой, нагахьа санна, дика товдаь жилищно-бытовой хьалаш хиннадецаре. ЧуІе хоза кийчдаь доккхий сийрда цІенош дар, чем болаш кхоза даа хІама, ха сакъердаме дІаяхьа йиш йолаш халхара сайренаш йора, хьажа кино, телевизиони передачаш яр, профессиональни а самодеятельни а артистий концерташ хулар. Тха дешархой шоаш а ма бий хургбола культбоалхлой, хІаьта цар а кийчйора тайп-тайпара йола сакъердаме культурно-массови мероприятеш. Дика вІаштІехьбаьккха салоІам хилча хьегаш дола къа а овсарегІа хул.

Ховш ма дий, дешаш бола кагирхоша хьувкъам чуэцача хьегаш дола къа къахьегама а нравственни а кхетама школа йолга. Цудухьа, берригa болх бизза дІаоттабаь хила беза. Цунах лаьца де а дукха хІама тІадож тхона тІехь-тІайоагІача хана.

Т. БОГАТЫРЕВ,
культпросветучилища хьехархо.

Сийрдача вахара цІей

Йоккхий бокъонаш я тхона, таханарча кагирхошта, Даьхено еннараш. Тхоах моллагІа саг харжа йиш йолаш ва дего къоабелъеш йола професси, хІаьта деша безам болчоа вай мехкарча вузий неІараш хьайийлла я.

Таханара дар ираза цІей да. Конституце ираз яхачийтарех, дог хьаьстарех я со а, Нохч-ГІалгІай пачхьалкхен университета студентка.

ТІеххьарча курсе дешаш йола со дІахьожаь я педагогически практикагІа Назрановски района СурхотІарча № 2 йолча школе. Конституце денна хетадаь массеболча хьехархоша санна аз чакхдаьккхад 6 «Б» класса дешархошца классни сахьат. Цига бераш дикагІа кхетаергйолча тайпара яьшхар аз Конституце вай мехкарча сага енна бокъонаш. Цул совгІа, цу класса дешархоша оаха нийттьяй цІейна хетаяь сакъердаме монтаж. Цунна юкъедолх Конституцех, Даьхенах, пионерий гІулакхех дола иллеш, стихаш, инсценировкаш.

С. ЗЛЕНКО,
Нохч-ГІалгІай пачхьалкхен университета студентка.

Спорт

Ростове чакхъьнна классически хьисаве кІалтохаргІа латара Российски Федераце хьалхле яккхара зональни турнир. Кагирхошта юкъе хиннача цу яхье дакъа лоацаш бар Нохч - ГІалгІайчен викалаш а — грозненски тренера, дунен халкъашта юкъерча класса спорта мастера Абдуллаев Сейт-Ахьмада Іомабеш бола атлеташ.

Цу турнире чемпиона цІе яьккхар Базоркин Хасболата (57 кг), Ляшаев Адама (74 кг).

Уж шаккхе а спортсмен хІанз кийчлуш ва 6 октябре Европа чемпионате дакъа лаца боьъо яккхара Казахстана столице — город Алма-Ата хургйолча турнире.

* * *

Укх деношка чакхъьяьннай футболах ловзаш «Урожай» яхача ДСО республикански Совета хьалхле яккхара чемпионат.

Финале ловзаш хилар Шаьла районерча «Автуринский» яхача совхозен Грозненски районерча «Советская Россия» яхача колхозен командаш. Счет 4:3 йолаш толам баьккхар автуринцаша.

Царна дІаелар «Урожай» общества кубок.

Телевидени

7 ОКТЯБРЬ
I ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.40 — ГІуйранара гимнастика.
10.00 — «Пионерий доттагІал». В. Локтева цІерагІча Московски городской пионерий Дворецa илли халхарен ансамбла выступлени.
10.20 — «Оптимизма закон». Советский гражданий бокъонех лаьца документальни фильм.
10.00 — «Дукхаев стихаш».
11.10 — «Тахан — Конституце Ди».
11.25 — РСФСР багахбувцама халхарий ансамблий концерт.
12.15 — «Архитектура-81». СССР курортони здравницаш.
12.50 — «Цкха цІа». Фильма-спектакля премьера.
14.00 — Хоккейх бола СССР чемпионат. «Динамо» (Москва) — ЦСКА.
16.15 — «Юха а диллу дов...» Центральни телевидени Еррига союзан радиони берий йоккхача хора концерт.
16.35 — Телевизиони документальни фильмо премьера «Герман Титов».
16.55 — «Илли-81».
17.35 — «Демьян Бедный» — революци илланчахо».
18.30 — Мультфильмий программа: «Октябрьски марш». «Буденовк». «Оаха Октябра сурт хул».
19.00 — ФутболагІа йола дунен чемпионат къастара матч. Турце сборни — СССР сборни. Турцера передача.
20.45 — Конституци Денна хетадаь искусства мастерий художественни коллективий концерт.
22.00 — «Ха».
22.35 — ЦІейна хетаь цирковой программа.
23.35 — «Тахан дунен тІа».
23.50 — Документальни фильмий премьера. «Ярмаркий дагалоатІараш».

II ПРОГРАММА

9.00 — «Ха».
9.50 — ЦТ. СССР Конституци Денна хетадаь спортивни цІей.
11.25 — Фильм — бераша. «Аз доттагІал лелалаь йийиг». Художествени фильм.
12.45 — СССР Конституци Денна хетаь документальни фильмий программа: «Вахара закон». «Школьни шераш». «Вахара тІехьа а вахар».
13.30 — «Оперетта хьех шу».
15.05 — СССР Конституци Ди.
15.20 — Къулбседа Кавказа тІема ирута иллеи халхарен ансамбла концерт.
16.20 — Документальни фильм. «Сальвестрова вероятность».
16.40 — А. Арбузов. «ГІуйранара города». Евг. Вахтангова цІерагІча Пачхьалкхен академически театра фильм-спектакль.
18.45 — «Раймонт Паулсена вІашагІхехетар» — музыкальни программа.
20.00 — «Гаьнаш доккхаш». Телевизиони документальни фильм.
21.00 — Бийса дахьаале дийла шун, бераш!»
21.15 — А. М. Горький «Америках бола очеркаш».
22.00 — «Ха».
22.35 — «ГІуйранара хьовлачагІаш». Художествени фильм.

Радио

СССР КОНСТИТУЦИ ДИ

6.15 — Социалистически демократе метало (эрсий меттала).
6.30 — Передачий программа (эрсий, нохчий меттала).
6.40 — Ашараш (нохчий меттала).
7.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
7.30 — «Ленинан некъ» газета обзор.
12.20 — «Ленински доттагІленца ба вай низ». Радиокомпозици (нохчий меттала).
12.40 — «Къоначарна хайшта массанахьа наькъаш дийлла да» (эрсий меттала).
17.00 — «Дунен халкъашта юкъера обозрени» (гІалгІай меттала).
17.15 — «Хьона, Даьхе, салтечун дегІ» (нохчий меттала).
17.35 — ЦІейна хетадаь концерт (гІалгІай меттала).
18.00 — ЦІейна хетадаь концерт дІаходахьар (эрсий меттала).

УКВ

19.00 — «Шера а хьо, хьалхара Россе». Концерт.
19.41 — «Маршa доагІаьда, вахаи». Концерт.
20.01 — «Тхо парте накъахе». Концерт.
20.35 — «Советий Іаьдала тІехьа» Радиокомпозици (нохчий меттала).
20.52 — Моттигерча композиторий патриотически иллеш.
21.22 — ДоттагІлен концерт.

Хоттамаш

Тахан морхаш а йолаш, йовчан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп-тайпарча оагІонашкахьара секунде 3—8 метр чІоагІа мух а хьекхаш хилеи фегара температура республике 18—23, Грозне 19—22 градус йІовхал йолаш хилеи тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске ул., 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретаря — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностех транспортех 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; кехьаной — 9-24-07; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря 9-24-00; отделов партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00329. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3792.